

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Penitenciární péče

KRIMINALITA MLÁDEŽE JUVENILE CRIMINALITY

Bakalářská práce: 11-FP-KSS- 4005

Autor:

Jana FRANCOVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Konzultant:

Počet stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
76	12	0	1	23	1 CD

V Liberci dne: 15. 4. 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana FRANCOVÁ**
Osobní číslo: **P09000062**
Studijní program: **B7508 Sociální práce**
Studijní obor: **Penitenciární péče**
Název tématu: **Kriminalita mládeže**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v ý p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Zjistit vývoj kriminality mládeže v okrese Semily v letech 2001 - 2010.
Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení, formulace závěrů.
Metody: Analýza spisové dokumentace.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- BOURCET, Stéphane, GRAVILLONOVÁ, Isabelle. Šikana ve škole, na ulici, doma - jak bránit své dítě. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006. 72 s. ISBN 80-00-01552-8.
- COLOROSOVÁ, Barbara. Krizové situace v rodině. 1. vyd. Praha: Ikar, 2008. 240 s. ISBN 978-80-249-1027-7.
- CONWAY, Helen. Domácí násilí. 1. vyd. Praha: Albatros, 2007. 158 s. ISBN 978-80-00-01550-7.
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření. 1. vyd. Praha: Tiskárna MV, 2002. 149 s. ISBN neuvedeno.
- CHMELÍK, Jan. Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. 2. uprav. a rozšíř. vyd. Praha, 1998. 124 s. ISBN neuvedeno.
- MARTÍNEK, Zdeněk. Agrese a kriminalita školní mládeže. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
- MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. Mládež a delikvence. 2. akt. vyd. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.
- TRNKA, Vojtěch. Děti a rozvody. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1974. 220 s. ISBN neuvedeno.
- VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie pro obor penitenciární péče. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. 124 s. ISBN 978-80-7372-307-1.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: 1. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce: 27. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

vedoucí katedry

dne 22-04-2011

Čestné prohlášení

Název práce: Kriminalita mládeže

Jméno a příjmení autora: Jana Francová

Osobní číslo: P09000062

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 15. 4. 2012

Jana Francová

Poděkování

Velice děkuji PhDr. Janu Sochůrkovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc a přínosné rady, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce. Dále děkuji Krajskému ředitelství Policie České republiky Liberec, územnímu odboru Semily za poskytnutí statistických materiálů pro vypracování praktické části práce.

V neposlední řadě velmi děkuji své rodině, která mi byla po celou dobu studia velkou oporou, především manželovi, který mi poskytoval technické zázemí při tvorbě této práce. Obrovský dík také patří mému tatínkovi, který mi pomáhal s péčí o mého malého syna, bez jeho pomoci bych jen těžko zvládala přednášky a zkoušky související se studiem.

Název bakalářské práce: Kriminalita mládeže

Název bakalářské práce: Juvenile Criminality

Jméno a příjmení autora: Jana Francová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2012

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Anotace:

Bakalářská práce se zabývala problematikou kriminality mládeže. Cílem práce bylo zjistit vývoj kriminality mládeže v okrese Semily v letech 2001 – 2010. Struktura práce se dělila na dvě stěžejní oblasti. A to na část teoretickou, která pomocí zpracování a prezentace odborných zdrojů objasňovala základní úzce související pojmy s kriminalitou mládeže, dále možné příčiny vzniku kriminality mládeže, tedy vnitřní a vnější činitele vzniku delikventního chování. Dále popisovala období dospívání a s tím souvisejících zvláštností kriminality mladistvých a vybraných druhů trestů ukládaných mládeži. Praktická část zjišťovala pomocí statistické dokumentace a analýz, jakým směrem se vyvinula kriminalita páchaná mládeží v okrese Semily v letech 2001 - 2010. Respondenty byla mládež v okrese Semily, která v uvedených letech spáchala nějaký druh trestné činnosti. Výsledky ukázaly, že celková kriminalita mládeže měla v uvedených letech klesající tendenci. Rovněž měla klesající tendenci násilná trestná činnost páchaná mládeží a trestný čin krádež vykazoval poměrně vyrovnanou bilanci.

Klíčová slova: dítě, mládež, mladiství, kriminalita mládeže, kriminologie, příčiny kriminality, dědičnost, prostředí, vrstevníci, normy chování, delikvence, trest a trestání, trestný čin, násilná trestná činnost, krádež.

Annotation:

Thesis was concerned with the issue of the juvenil delinquency. The intention of thesis has been devided to two main areas. There was the theoretical part explaining by means of processing and presentation of scientific resources fundamental concepts related the juvenil delinquency, then possible source of the rise of the juvenil delinquency accordingly internal and external factors of uprise of the deliquent behavior. Consequently, thesis was describing the period of adolescence and related specialities of the juvenil delinquency and selected types of punishment intended to juvenils. Practical part was investigating the direction of the development of the juvenil delinquency in the Semily region in years 2001 - 2010 by means of the statistical documentation and analyses. Respondents were juvenils from Semily region who had been committed certain type of crime. Results revealed the decreasing tendency of juvenil crime in years mentioned above. There had been also decreasing tendency of violent crime committed by juvenils and the crime of thievery relatively reported an equal balance.

Key words: child, juvenils, juvenil, juvenil delinquency, criminology, causes of crime, heredity, enviroment, peers, standarts of conduct, delinquency, penalty and punishment, criminal offence, violent crime, thievery.

Obsah

1	ÚVOD	10
2	TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU	12
2.1	Vymezení základních pojmů	12
3	Dítě	12
3.1	Dítě z hlediska psychosociálního	12
3.2	Dítě z hlediska trestněprávního	13
4	Mládež	14
5	Mladiství	14
5.1	Mladiství z hlediska psychosociálního	15
5.2	Mladiství z hlediska trestněprávního	15
6	Předmět kriminologie a její vývoj	16
6.1	Kriminologie a ostatní vědy	17
7	Příčiny kriminality	19
8	Činitelé psychického vývoje jedince	20
9	Rodina jako základní činitel vývoje dítěte a její vybrané funkce	22
9.1	Některé problémy rodiny	24
9.2	Kriminogenní faktory v rodině	31
10	Vybrané poruchy ve vztahu k poruchám chování a jejich klasifikace	32
10.1	Disociální, asociální a antisociální	32
10.2	Symptomatické, vývojové a výchovně podmíněné	32
10.3	Agresivní a neagresivní	34
10.4	Poruchy chování s lepší prognózou a se špatnou prognózou	36
11	Vliv vrstevníků	38
11.1	Vliv party a možné kriminogenní faktory	40
12	Normy chování a morálního uvažování	40
13	Dospívající jako pachatelé kriminality	41
13.1	Zvláštnosti kriminality mladistvých	42
13.2	Vybrané druhy trestné činnosti páchané mládeží	43
14	Trestání mladistvých pachatelů	46
14.1	Druhy trestů	46
15	Stručná charakteristika okresu Semily	49

16	PRAKTICKÁ ČÁST	51
16.1	Cíl praktické části	51
16.2	Stanovení předpokladů	51
16.3	Použité metody	52
16.4	Popis zkoumaného vzorku	53
16.5	Průběh průzkumu	53
16.6	Výsledky a jejich interpretace	55
16.7	Shrnutí výsledků praktické části	70
17	ZÁVĚR	71
18	NÁVRH OPATŘENÍ	72
18.1	Prevence kriminality	72
19	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	74

1 ÚVOD

Stále narůstající kriminalita budí ve společnosti strach a úzkost. Dochází k narušení jedné ze základních životních potřeb – potřeby bezpečí. Nejde jen o obavy z počtu spáchaných trestných činů, ale především obava z brutality útoků. Bohužel se snižuje věk pachatelů, kteří páchají nějaký druh trestné činnosti a to i násilné. V dnešním světě se však nerodí děti jiné, rozdílné, ale stále stejné. Vinu můžeme přičítat především okolnímu prostředí, které nás všechny obklopuje, ale mnohdy také špatnému vlivu rodiny. Uspěchaná doba či vzrůstající nároky na kvalitu odvedené práce, ale také vlastní touha po velkém zisku často rodičům ubírá drahocenný čas, který by jinak mohli nebo měli trávit se svými dětmi. I když žijeme ve světě technického pokroku, děti stále potřebují lásku a péči rodičů a to nejen z hlediska materiálního, ekonomického, ale především z hlediska sociálního a psychologického. Vývoj dítěte prochází velice složitými změnami a rodina dítěti poskytuje základní informace, díky kterým se naučí reagovat na podněty z okolí. Vzorce chování, které si dítě postupně osvojuje, však nemusí být vždy pozitivní, ale čím dál častěji jsou negativní. Taková zkušenost se může rozvinout v patologické chování, kterým kriminalita bezpochyby je.

Předmětem této bakalářské práce je již zmíněná problematika kriminality mládeže, která je aktuálním tématem současné společnosti. Seznámíme se s pojmy úzce souvisejícími s tématem práce, možnými příčinami vzniku kriminality mládeže, tedy s vnitřními a vnějšími činiteli vzniku delikventního chování. Zaměříme se na období dospívání, neboť v tomto období dochází k celkové proměně osobnosti, kdy v souvislosti s touto proměnou, ale také vlivem prostředí, může jedinec snáze sklouznout k patologickému chování. Dále se seznámíme s vybranými druhy trestů ukládaných mládeži. Zamyslíme se také nad nejčastějšími příčinami kriminality mládeže, abychom lépe porozuměli pachatelům trestné činnosti.

Cílem práce bude zjistit vývoj kriminality mládeže v okrese Semily v letech 2001 – 2010. Pokusíme se zjistit, jaké jsou nejčastější druhy páchaní trestné činnosti v daných letech a na daném území. Budeme vycházet z policejní dokumentace, především statistik a analýz.

Vzhledem k rozsahu této práce je dobré zmínit, že k 1. lednu 2010 nabyl účinnost Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a nahradil tak dosavadní Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. V teoretické části práce kvalifikujeme trestné činy podle nového Zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. V praktické části práce vždy s ohledem na rok, ve kterém platil daný zákon.

2 TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU

2.1 Vymezení základních pojmů

Vzhledem k tomu, že problematika kriminality mládeže má nesčetně způsobů podání a zpracování, seznámíme se níže s pojmy, které jsou pro tuto práci stěžejní.

3 Dítě

„Dítě si stěžuje, že bylo bito, ale neříká proč.“ (Latinské přísloví) (Anon 1998, s. 686)

Holcr (2009) říká, že z hlediska vývoje a socializace je dětství nejvýznamnějším životním obdobím, ve kterém lze ovlivnit nejvíce oblastí osobnostního vývoje jak v pozitivním, tak v negativním smyslu. Do šesti let věku života je zpravidla jediným vzorem morálních hodnot rodina, s nástupem školní docházky se však situace značně mění. Dítě se seznamuje s novými pravidly, které do jeho života vnášejí učitelé a ti se spolu s rodiči podílí na výchovném vlivu. Ne vždy se však tento vliv ubírá stejným směrem a ne všechny snahy o převýchovu tak mají pozitivní efekt.

3.1 Dítě z hlediska psychosociálního

Počínaje narozením, prochází dítě několika stupni vývoje. Nejdříve je to kojenecké období, následuje batolecí období, dále pak předškolní věk, který může rozdělit na mladší školní věk a starší školní věk a končí obdobím dospívání.

Jak praví Dunovský (1986), dítě je člověk ve vývoji, proto oproti dospělému je více závislé na okolním prostředí. Čím je ranější etapa jeho vývoje, tím je

závislost na okolí těsnější. Soustavné uspokojování potřeb dítěte je náročnější a případné nedostatky se ve velké míře odrazí i v jeho dalším vývoji.

3.2 Dítě z hlediska trestněprávního

Dle Úmluvy o právech dítěte přijaté dne 20. 11. 1989 v New Yorku, se za dítě považuje fyzická osoba mladší 18 let, pokud nedosáhla zletilosti dříve. V trestním řádu není tento pojem obsažen. Dle zákona č. 94/1963 Sb., zákona o rodině, jsou za děti považovány fyzické osoby mladší 15 let.

Dítě ve věku 12 let

Jedná se taktéž o trestně právní pojem, kdy věk 12 let je mezníkem pro ukládání ochranné výchovy. Pokud osoba, která dovršila věk 12 let a nepřekročila věk 15 let spáchá čin, který by byl jinak trestný, může jí soud v občanskoprávním řízení nařídit ochrannou výchovu. Dalším důvodem uložení ochranné výchovy je zajištění řádné výchovy takové osoby.

Zletilý

Jedná se o základní pojem jak z hlediska občanského, tak z hlediska trestněprávního. Zletilost znamená způsobilost fyzické osoby vlastními právními úkony nabývat práva a mít způsobilost k právním úkonům. Zletilost občan nabývá dovršením 18 let věku, nebo také uzavřením manželství, na základě rozhodnutí soudu. Takto získaná zletilost nezaniká dnem zániku manželství, ani prohlášením manželství za neplatné.

Nezletilý

Nezletilý je opak zletilého a jde o fyzickou osobu, která nedovršila 18 let věku nebo nenabyla zletilost uzavřením manželství. Jedná se o období ode dne narození do nabytí zletilosti. Z občanskoprávního hlediska má nezletilý jakožto fyzická osoba práva a povinnosti, avšak s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost. Tato způsobilost zaniká smrtí nebo prohlášením osoby za mrtvou. V trestním právu se tento pojem neužívá, ale v trestněprávní praxi může takto označovat osobu, která ještě nedovršila 15 let.

4 Mládež

Pojem mládež chápeme jako fyzickou osobu mladší 18 let. Mládež je spojována s různými věkovými kategoriemi ve vztahu k vědním oborům, jako je pedagogika, sociologie, kriminologie, a další a to v závislosti na rozsahu a předmětu zkoumání.

Pro trestněprávní účely používáme pojem osoba mladší než 15 let a dále pak pojmy mladiství a osoba blízká věku mladistvého.

5 Mladiství

Jedná se o pojem především trestněprávní a znamená počátek trestní odpovědnosti fyzické osoby za spáchaný trestný čin a také zvláštnosti trestní odpovědnosti a trestního řízení proti osobě mladistvé. Na mladistvého však můžeme nahlížet ze dvou hledisek, a to z již zmíněného hlediska trestněprávního, ale také hlediska psychosociálního.

5.1 Mladiství z hlediska psychosociálního

Z psychosociálního hlediska jde o období dospívání. Dospívání dle Vágnerové (2005) lze rozdělit do dvou fází a to na ranou adolescenci, která je vymezena věkem 11 – 15 let a pozdní adolescenci, která je vymezena věkem 15 – 20 let. Pro účely této práce se zaměříme na adolescenci pozdní.

5.2 Mladiství z hlediska trestněprávního

Tato věková kategorie má v trestním právu svá specifika a to zvláštnosti trestní odpovědnosti a trestní řízení proti mladistvým. „Trestní odpovědnost mladistvého začíná spácháním trestného činu v den, který následuje po dni dovršení patnácti let a končí v den dovršení osmnáctého roku života.“ (Chmelík 1998, s. 4) Pokud spáchá osoba trestný čin v den svých patnáctých narozenin, není trestně odpovědná. Oproti tomu, pokud spáchá trestný čin v době svých osmnáctých narozenin, je i tak trestně odpovědná jako osoba mladistvá. Plná trestní odpovědnost pachatele nastává až následující den po dni, kdy fyzická osoba dovršila osmnáct let.

Osoba mladší než 15 let

Jedná se o časové údobí v trestním řízení, kdy fyzická osoba, která spáchala jinak trestný čin před dovršením 15 let, je beztrestná. Dle trestního řádu jsou to osoby, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné.

Osoba blízká věku mladistvého

Opět se jedná o trestněprávní pojem, který je využíván převážně v kriminologii a praxi. V trestním zákoníku je užit jako polehčující okolnost při určování délky trestu. Jedná se o relativně krátké časové období, mezi

18. a 19. rokem života, ve kterém lze za určitých podmínek uplatnit zvláštní způsoby řízení proti mladistvému. (Chmelík 1995)

6 Předmět kriminologie a její vývoj

Termín kriminologie poprvé použil roku 1885 italský profesor práva Raffaele Garofalo, roku 1887 pak francouzský antropolog Paul Topinard. Jedná se o latinsko-řecké slovo znamenající "věda o kriminalitě", z lat. *Crimen* – zločin a řec. *Logos* – věda.

Jde o poměrně nový vědní obor i přesto, že její počátky sahají do druhé poloviny 19. a na počátek 20. století. Kořeny kriminologie však sahají daleko do minulosti. Zločin a trest znali již v antice, středověku, zejména však v novověku. Do 18. století však byly názory na kriminalitu spíše démonické či naturalistické. Mělo se za to, že zločinci jsou posedlí zlými duchy, trpí duševními chorobami, nebo trpí různými jinými anomáliemi. Tento předpoklad měl vliv na jejich zacházení. Zločinnost byla trestána těmi nejkrutějšími fyzickými tresty, jako např. mrzačení a mučení, usekávání rukou zlodějům, vypalování znamení, lámání na kole až po popravy ukřižováním, čtvrcením, nebo zavěšením na hák. Tyto tresty byly převážně pomstou za spáchaný zločin, nebo měly sloužit jako odstrašující případ pro případné zločince.

Až na přelomu 17. a 18. století dochází k převratu v tomto smýšlení. Nastupuje osvícenství, které hlásá rozum a osvětu oproti středověku, zatíženému předsudky a dogmaty. Přicházejí pokusy o přesnější vymezení zločinnosti, dochází k účelnějšímu trestání zločinců. K tomuto novému nahlížení na kriminalitu dochází díky humanizaci společnosti, omezování vlivu mocných a především nástupu suverénních občanů, kteří upřednostňovali rozum před předsudky a dogmaty. Nejsilnějším

a nejdůležitějším impulzem ke konstituování kriminologie jako vědy byly především požadavky praxe, ale také postupné vznikání nových humanitních vědních oborů, především psychologie, sociologie a právních věd.

Zvláště po druhé světové válce vstoupila kriminalita jakožto extrémní forma protispolečenské činnosti do povědomí veřejnosti, výzkumných institucí a v neposlední řadě také do povědomí vysokoškolských vzdělávacích institucí. Postupně získala status všeobecně akceptovaného vědního oboru o kriminalitě. V současné době je kriminologie zcela běžným studijním oborem, který má úzkou spojitost s právními, sociologickými, psychologickými a dalšími studijními programy. (Holcr 2009)

6.1 Kriminologie a ostatní vědy

Jak dále uvádí Holcr (2009), kriminologie je vědou společenskou, což můžeme odvodit z předmětu zkoumání. Kriminalitu totiž kromě kriminologie zkoumá ještě několik dalších vědních oborů a to především: kriminalistika, trestní právo, psychologie a sociologie. Každý z oborů však nahlíží na kriminalitu z jiné stránky, zkoumá jiná fakta a jiné části kriminality.

Jednotlivé složky a stránky kriminality, které určitý vědní obor zkoumá, jsou neobyčejně různorodé a vlivem jejich interakcí také velmi proměnlivé. Již zmíněná různorodost, proměnlivost a také mnohostranná podmíněnost kriminality si žádá interdisciplinární zkoumání. Je jasné, že každý vědní obor upřednostňuje své specifické hledisko, ovšem začleňuje jej do systémově uspořádaného celku. I pro takový druh zkoumání však kriminologie není vědou interdisciplinární, avšak vědou empirickou, neboť její poznatky lze ověřit zkušeností, na rozdíl od formálních věd. Skutečnost, že je kriminologie

vědou empirickou, vyplývá z povahy předmětu zkoumání, který je rozhodujícím kritériem pro toto začlenění.

Kriminologie a trestní právo

Trestní právo zkoumá aspekty trestné činnosti, které se týkají motivů páchaní trestných činů, trestní odpovědnosti pachatelů, způsobu páchaní trestných činů a stupněm jejich škodlivosti. Změny, které probíhají v trestním právu, se promítají do stavu a struktury kriminality zkoumané kriminologií. Trestní právo tedy zároveň poskytuje, ale i čerpá poznatky z kriminologie.

Kriminologie a sociologie

Sociologie má pro kriminologii nezaměnitelný význam jak z hlediska teoretického, tak metodologického. Sociologie je chápána jako věda o společnosti, jejich formách, struktuře a dalších fenoménech, které jsou v zájmu kriminologie. Kriminalita, jakožto hromadný sociální fenomén, je ovlivňována kriminogenními nebo antikriminogenními sociálními faktory. Sociologie tedy poskytuje kriminologii poznatky o sociálních faktorech, kriminologie naopak čerpá poznatky ze sociologie a poskytuje jí poznatky o extrémních formách protispolečenského fenoménu.

Kriminologie a forenzní psychologie

Tato věda se zabývá psychologickými procesy všech účastníků trestního řízení, ale i soudců, soudních znalců, vyšetřovatelů, porotců, přísedících, ale také psychologií kriminálního jednání. Pro kriminologii jsou významné především poznatky o pachatelích a obětech kriminality.

Kriminologie a forenzní psychiatrie

Jejich společným zájmem je kriminální jednání. Forenzní psychiatrie se zabývá psychickými poruchami pachatelů trestných činů, motivací, příčinností a odpovědností. Předmětem zájmu je druh a četnost psychických poruch pachatelů, což kriminologii slouží k vypracování programů terciální prevence, která slouží k předcházení recidivy.

Kriminologie a forenzní medicína

Poznatky forenzní medicíny jsou využívány pro prevenci kriminálního násilí, užíváním návykových a psychotropních látek. Poskytuje také podklady pro novelizaci trestního práva, ovlivňuje obsah a rozsah pojmu kriminality.

Kriminologie a kriminalistika

Obě vědy se zabývají zkoumáním kriminality. Každá z nich však zkoumá jiné aspekty, mají odlišné objekty zkoumání, předměty a cíle, metody zkoumání, teoretická východiska a poznávací nástroje. Díky odlišnosti předmětu zkoumání se obě vědy vzájemně obohacují, což je kladem při vypracování portrétu pachatele nebo způsobů páchaní trestné činnosti.

7 Příčiny kriminality

Dle Chmelíka (1995) se jedná o faktory, které formují osobnost člověka. Jde tedy o okolnosti, které bezprostředně ovlivňují chování a jednání člověka, které již od dětství tvoří hierarchii hodnot, smysl pro odpovědnost nebo citovost.

„Určujícími faktory pro stanovení příčin a podmínek páchaní trestné činnosti mládeží jsou zejména vývojové zvláštnosti mladého člověka a mikrostruktura, ve které se mládež pohybuje“. (Chmelík 1998, s. 7)

Na těchto dvou faktorech je formulován hodnotový systém jedince, postoje k lidem, sociální orientace a další charakterové rysy osobnosti. Rozhodující vliv však má rodina, přátelé a známí, nebo-li mikrostruktura, kterou je mladý člověk obklopen. Nezanedbatelný vliv mají vrstevníci, se kterými se nejčastěji setkává ve školní třídě, zájmových kroužcích nebo partě. Negativní vývojové vlivy zasahují psychiku člověka, tzn. sebeovládání, motivaci, morální a citovou složku osobnosti. Rozdílnost psychiky člověka je obrovská. Rozdílnost je však patrná také ze sociologického hlediska, určuje především sociální pozici a funkci, kterou jedinec zaujímá v dané společnosti, ve věkové skupině. Skupina je vymezena věkem, pohlavím, ale také sociálními rolami a především postavením mezi vrstevníky. Pokud se však složky osobnosti vyvíjejí patologicky, jsou významné pro kriminologii, neboť určují strukturu a způsob páchaní kriminálních deliktů. V této souvislosti hovoříme o příčinách, které mají za následek páchaní trestné činnosti dětmi a mladistvými.

8 Činitelé psychického vývoje jedince

Vývoj psychických vlastností a funkcí ovlivňuje hned několik činitelů a to vnitřní a vnější. Tyto činitelé však v různých případech nepůsobí stejně. Rozvoj celé osobnosti a psychických vlastností je dán individuálně variabilní složkou a komplexem vnějších vlivů a také situací, které se podílí na vzniku určité zkušenosti. Způsob zpracování podnětů je téměř vždy dán genetickými předpoklady. Lze tedy říci, že průběh psychického vývoje závisí

na individuálně specifické interakcí vrozených dispozic a souboru různých vlivů prostředí. (Vágnerová 2008)

Vnitřní činitele – dědičnost a vrozené dispozice

Genetické dispozice tvoří soubor informací, na kterých závisí vytvoření předpokladů pro rozvoj různých psychických vlastností. Soubor těchto vlastností nazýváme genotyp. Jednotlivé složky genetického programu se postupně aktivují během života. Lze tedy říci, že dispozice k rozvoji různých schopností a dovedností se projeví teprve v období, kdy dané funkce z pravidla dozrávají. Do té doby nemůžeme zjistit, jestli dítě takové předpoklady má či nikoliv.

Míru pravděpodobnosti rozvoje určité vlastnosti určují genetické vlohy, respektive stupně její kvality nebo intenzity. Její konkrétní variantu označujeme jako fenotyp. Fenotyp však ovlivňuje okolní prostředí. Toto prostředí se významně spolupodílí na vzniku konečné podoby určité vlastnosti nebo funkce. Konkrétní psychická vlastnost vzniká dlouhodobě, působením genotypu a fenotypu. Genotyp se v průběhu života v podstatě nemění, avšak fenotyp proměnlivý je, mění se z hlediska intenzity, kvality a času.

Podíl dědičnosti a vlivu prostředí na vzniku určité psychické vlastnosti může být různý, dle povahy dané vlastnosti. Míru dědičnosti můžeme jen velmi těžko určit, neboť zde působí celá řada faktorů. Prostor může mít různý význam u hraničních genotypů, kdy nadprůměrný jedinec využije všechny podněty, které se mu v jeho prostředí nabízejí, dokáže je také lépe a aktivně vyhledávat. Na druhou stranu podprůměrně disponovaný jedinec toto nedokáže.

Genotyp a fenotyp je již od počátku vývoje v vzájemné interakci. Vrozené dispozice dětí jsou různé, a proto se také různě projevují. Odlišný způsob

chování a jednání tak vyvolává nestejné reakce okolí. Sklony k jistému způsobu reagování, které jsou dány geneticky, mohou tedy v krajním případě znamenat rizikový faktor. Neklidné, impulzivní, neposedné dítě může ve společnosti vyvolat nevoli a takové dítě může být společností odmítáno a negativně hodnoceno. U dítěte s takovouto dispozicí už může dojít k rozvoji dalších obtíží.

Vnější činitele - prostředí

Ve velké míře ovlivňuje vývoj dítěte prostředí, ve kterém vyrůstá. Ať už je to rodina, vrstevnická skupina, zejména škola.

9 Rodina jako základní činitel vývoje dítěte a její vybrané funkce

Krebs (2007) říká, že rodina je nestarší a také základní sociální jednotkou společnosti. V historickém kontextu měla rodina po staletí stabilní, zpravidla tří i vícegenerační podobu. Chování rodiny bylo založeno na respektování křesťanské manželské morálky a bylo chápáno jako nerozlučitelný svazek muže a ženy.

„Rodina je nejvýznamnější sociální skupinou, která zásadním způsobem ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Všichni členové se vzájemně ovlivňují a přizpůsobují, často neuvědoměle.“ (Vágnerová 2008, s. 8)

Helus (2007) pracuje s několika funkcemi rodiny, pro naši práci zmíníme funkce dvě. A to sice funkce působení vzorů a příkladů na vývoj dítěte a také funkce zakládání, upevňování a rozvoj vědomí povinnosti, ohleduplnosti, zodpovědnosti a úcty. Pokud však přemýšlíme nad funkcemi, které by měla rodina plnit, jistě nás napadne, že v každé rodině se dříve či později

vyskytne nějaký problém. Jsou však rodiny, které se svých problémů nedokážou nikdy zbavit a tyto problémy se přenášejí i na děti vyrůstající v takové rodině.

Funkčnost rodiny v závislosti k dítěti můžeme vymezit do pěti kategorií dle Heluse (2007):

1. Rodina stabilizačně funkční

Rodina, která svým dětem spolehlivě zajišťuje všechny socializační podmínky.

2. Funkční rodina s přechodnými, více či méně vážnými problémy

Takováto rodina je ve společnosti zastoupena nejvíce. Charakteristické je zvládnutí vzniklých problémů a díky nim dochází k upevňování a rozvíjení vztahů v rodině. Hodnota rodiny patří do popředí členů takové rodiny. Problémy vznikají v důsledku selhání jednotlivých členů, ale také vlivem okolních událostí. Rodina si problémy uvědomuje a cíleně se je snaží řešit, buď jednotliví členové sami, nebo v rámci rodiny jako celku. Jejich problémy nepředstavují trauma, ale jsou přesto náročné. Řešení takových problémů zoceluje aktéry pro budoucí život.

3. Rodina problémová

Tato rodina už nemá jen problémy v rámci rodiny, ale jde o problém při plnění její funkce. Rodina se nachází v krizi, čelí hrozbě rozpadu, má ale snahu problém řešit. Pokud na problém sama nestačí, obrací se na odbornou pomoc, která je však účinná jen dočasně. Často dochází k rozpadu rodiny, je zde snaha, aby děti rozpadem rodiny trpěly co nejméně.

4. Rodina disfunkční

Některé funkce rodiny jsou vážně a dlouhou dobu narušeny, děti jsou vážně ohroženy, neboť rodině samotné se situace zcela vymkla kontrole. Je zde nutný zásah vnějších institucí, taková rodina však nechápe určitá opatření, nedokáže se řídit jejich radami. Může se jednat o rodiny alkoholiků, rodiny sociálně slabé, bez perspektivního řešení, rodiny zatížené psychickými nebo jinými poruchami, kdy následuje rozchod. Rozchod rodičů u dětí zanechává dlouhodobé a traumatizující zážitky.

5. Rodina afunkční

Taková rodina neplní vůči dítěti svůj účel, dítě trvale ohrožuje. Jde o rodiny, ve kterým se hromadí patologické jevy, tento stav přechází v nesnášenlivý a nenávistný postoj vůči dítěti. Náprava takové rodiny je nemožná, je proto nutné hledat řešení mimo takovou rodinu. Důsledkem je zbavení rodičů rodičovských práv na základě nařízení soudu. Dítě se pak ocitá v ústavní výchově nebo v jiném druhu náhradní rodinné péče. Takových rodin je v naší republice méně než 1 %.

9.1 Některé problémy rodiny

Jak již bylo uvedeno výše, rodiny s nějakým typem problému se vyskytují poměrně často. Pro názornost si uvedeme devět nejčastějších typů problémových rodin, také dle Heluse (2007):

1. Nezralá rodina

Nezralost rodiny je zapříčiněna nízkým věkem rodičů a jejich nezkušeností. Rodičovství je mnohdy zaskočí, dítě může být nechtěné. I přesto, že se tento postoj často upraví, nezralost a ambivalence má neblahý vliv na vývoj dítěte.

Nezralost se vyskytuje v několika oblastech a to v oblasti zaměření, životních hodnot a způsobu, v oblasti zkušeností, citů. S těmito oblastmi úzce souvisejí problémy ekonomické a sociální. Nezralost rodičů má negativní vliv už v počátcích života dítěte, kdy na něm zanechává trvalé následky. Nezralost můžou rodiče překonat, ale také může přejít v trvalý krizový stav, který se může odrazit v krizi péče o dítě a v krizi pojetí života.

2. Přetížená rodina

Tato rodina se na první pohled jeví jako rodina bezproblémová, rodiče mají často vyšší vzdělání. I přes veškerou snahu rodičů správně zabezpečit výchovu a vývoj dítěte, dítě strádá v uspokojování svých potřeb. Důvodem je přetíženost rodičů, kteří mají strach, že svou výchovu nebo existenci vůbec řádně nezvládnou. Přetíženost má několik podob, jako přetíženost konflikty, narozením dalšího dítěte, nemoc v rodině, citové strádání, bytová a ekonomická nedostatečnost. Tato přetíženost bývá jen dočasná a po uklidnění situace se vše vrací do normálu. Pro dítě má ale takováto situace neblahý vliv, ocitá se totiž v nejistotě.

3. Ambiciózní rodina

Také tato rodina působí na první pohled jako rodina bezproblémová, avšak touha rodičů o seberealizaci, vzestup a vlastní uplatnění jde na úkor rozvoje osobnosti dětí. Tito rodiče mají jiný hodnotový systém, převládá v něm touha po materiálních hodnotách jako je dům, luxusní auto, nákladné dovolené. Své děti obklopují luxusem, často argumentují, že vše obětují právě jim. Dětem však chybí citové potřeby, potřeby domova, jistoty a stability. Takové děti jsou nespokojené, nedokážou však vyjádřit, co přesně

jim chybí. Tento přebytek materiálních hodnot v nich vyvolává touhu mít ještě víc, jsou stále nespokojené s tím, co již mají a tato nespokojenost je často přivádí na scestí.

4. Perfekcionalistická rodina

Dítě v této rodině je neustále vystavováno zátěži, neboť rodiče na něj kladou velmi vysoké nároky v jakékoliv činnosti. Nezajímají se, zda-li k tomu má dítě vlohy, či nikoliv, jejich požadavky jsou v rozporu s jeho harmonickým vývojem. Požadavek rodičů se dostává do rozporu s jeho schopnostmi, zájmy, ale i vnějšími možnostmi. Rodičům například uniká, že dítěti chybí čas nebo klid na splnění úkolu, ale i materiální vybavení pro splnění nějakého úkolu. Dítě poté musí vynakládat obrovské úsilí, z kterého pramení únava a vyčerpanost, což jsou další činitelé selhání. Selhání pak všichni vnímají jako katastrofu, prohlubuje se zklamání, objevuje se disharmonie v rodině, otrásá se sebedůvěra a sebejistota. Takovému dítěti hrozí vážné ochromení vývoje a hluboké narušení citového vývoje.

5. Autoritářská rodina

Rodiče s autoritářskými sklony se omezují na příkazy a zákazy, aniž by přihlíželi k potřebám dítěte se samostatně rozhodovat a nést zodpovědnost. Dochází k frustraci v seberealizaci. Důsledky jsou různé, jako například sklony k apatii a nezájmu o cokoli, nebo impulzivní a nahromaděná averze vůči rodičům přecházející v záchvaty vzteku a agresivní nenávisti. Může dojít k celkovému asociálnímu či protisociálnímu vývoji jedince, kdy dochází k zobecnění negativismu vůči jakékoliv společenské autoritě, i když byla rozumná a žádoucí. Pro takovou rodinu je typická automatická a slepá

poslušnost, přecházející v dril a šikanování. Chybí zde smysl plnění požadavků, od příkazu následuje rovnou trest. Pro dítě, které nechápe důvod, je taková situace značně frustrující a vyvolává negativní pocity jako strach, vztek, zoufalství, nenávist, pocit nemilovanosti a opuštěnosti. Velmi často se v rodině používají tresty, ať již psychické nebo fyzické, tresty mohou přecházet v šikanování. Dochází zde k lámání osobnosti, dítě musí třeba za trest děkovat nebo o něj předem prosit! Zároveň narůstají silné agresivní tendence vůči slabším, mladším dětem, mstě na jiných, nebo ničení předmětů. Zdrojem může být jen jeden člen rodiny, který vytváří pocit strachu a násilí, tento pocit dopadá na všechny. Zpravidla jde o otce, ale může to být i matka, nebo prarodiče. Zajímavé je, že i když tento styl vzbuzuje nevoli, takovéto jednání se přenáší z generaci na generaci a může být poté charakteristické pro celý rod.

6. Rozmazlující (protekcionalistická) rodina

V takové rodině převládá tendence dítěti vždy vyhovět, řídit se jeho přáním. V konečném důsledku však dítě nedokáže nést zodpovědnost, přiznat svůj omyl a dát za pravdu druhým, umět vynaložit úsilí a nepodléhat svým rozmarům.

7. Rodina nadměrně liberální a imrpovizující

V této rodině chybí řád, styl soužití, rodiče nedokážou vytyčovat jasné cíle a plnit je. Ve snaze omluvit své chování mají tendenci tento negativní jev ospravedlňovat, hovoří pak o liberální výchově. Dítě však trpí přemírou volnosti, kterou využívá a zneužívá, neumí přivyknout principům, které jsou důležité pro jeho správný vývoj. Podléhá nebezpečným sklonům, jako jsou

pochybné druhy zábavy, nebo asociální chování. Rodiče mají snahu takovou situaci řešit, ale mnohdy jen na krátkou dobu, jejich převzetí moci však ústí do liberální povolnosti a výchovné latergie. Takové děti si neváží svých rodičů, vymykají se kontrole, mohou rodinu terorizovat.

8. Odkládající rodina

Některé rodiny, především ty mladší, ale také rodiny značně pracovně vytížené, nebo rodiny vyskytující se ve vleklé krizi, mají tendenci své děti často odkládat, především ke svým příbuzným a známým, nebo také do kolektivních výchovných zařízení. Pokud se tak stává velmi často, narušuje se základní osa jeho citového zrání, může dojít k rozvoji deprivace syndromu. Takové dítě si velmi těžko vytváří správné sociální návyky, narušuje se vývoj jeho uvědomování si co se smí a co ne. Postupem času dítě získává pocit, že o něj nikdo nestojí, že nikam nepatří.

9. Disociovaná rodina

Jsou zde vážně narušeny důležité vztahy. Rozvinutí a spolehlivost takovýchto vztahů je důležitá pro psychologickou funkčnost rodiny. Narušeny mohou být jak vnitřní, tak vnější vztahy rodiny.

Narušení vnějších vztahů

Narušením vnějších vztahů rodiny rozumíme buď izolovanost rodiny od vnějšího okolí, nebo konfliktnost v interakci s ním. Izolovanost rodiny se projevuje narušením vztahů s jinými rodinami, příbuznými, přáteli, známými, ale i institucemi a dalšími sociálními skupinami. Rodina může mít

vůči okolí nepřátelské, někdy až nenávistné tendence. Příčinou bývá psychické narušení některého jedince v rodině, osobní vlastnosti členů, předchozí zkušenosti nebo ulpívání na některé tradici. Další formou narušení je konfliktnost. Konfliktnost úzce souvisí s izolovaností, neboť v ní často ústí. Může se také stát, že primární sklon k izolaci rodiny je zdrojem druhotných konfliktů ve chvíli, kdy se okolní prostředí snaží proniknout do rodiny v zájmu zdraví dětí, které jsou izolovaností rodiny poškozovány. Konfliktovost však může mít i formy a projevy, které s izolací nesouvisí, ale naopak taková rodina se často stýká s okolním prostředím. Její styk je často konfliktní, plný krize a napětí. Rodiny často proti něčemu protestují, domáhají se práv, které jsou však neslučitelné s požadavky a zájmy okolí. Takové prosazování může provokovat obranu nebo útok proti rodině. Častým tématem takové rodiny jsou děti, které je třeba ochránit, nebo naopak děti cizí, které je třeba lépe vychovat, více trestat. Vnější disociace kvalitu rodiny zpravidla velmi problematizuje, neboť se podstatně redukuje možnost formování osobnosti dětí a mládeže, která je závislá právě na okolním prostředí. Takové dítě má narušený, nebo omezený prožitkový svět. V interakci s okolím je problémové a jeho celková životní pozice představuje riziko asociálního nebo antisociálního vývoje.

Narušení vnitřních vztahů

Jedná se o vztahy uvnitř rodiny, kde disociace má dvě základní formy a to oslabení vzájemných kontaktů až izolovanost jedněch členů od druhých a konflikt mezi členy rodiny. Dítě, které vyrůstá v rodině, kde jsou oslabené vzájemné vztahy, vykazuje znaky vážného citového strádání. V rodině, kde mají mezi sebou jednotliví členové konflikty, dítě také vykazuje znaky citového strádání, ale přidává se k tomu traumatizace navozená drastickými

scénami, neboť k takovému jevu v rodině dochází například při rozpadu rodiny. Takové dítě může potřebovat pomoc pedagogicko-psychologické poradny, ale také dalších zdravotnických a sociálních zařízení. Závisí to na způsobu reagování v zátěžové situaci a zvládání problémové situace, na psychických vlastnostech dítěte, temperamentových a charakterových.

Dále uvádíme některé závěry z výzkumu „Projevy psychosociální maladaptace a antisociálního chování u nechtěných dětí“, do kterého se zapojili pracovníci Výzkumného ústavu psychiatrického a Výzkumného ústavu kriminologického a který byl prezentován na čtrnáctém sympoziu sociální psychiatrie v Kroměříži. Zkoumaný vzorek se skládal z 220 dětí narozených z nechtěného těhotenství, 110 dívek a 110 chlapců. Tento soubor byl porovnáván se stejně velkým kontrolním souborem, ale děti v kontrolním souboru byly chtěné, nebo alespoň neutrálně přijímané. Děti ze souboru byly zkoumané ve třech etapách, počínaje 7. rokem věku a konče 22. rokem věku. Okolo 9. roku se začaly nechtěné děti vyvíjet nevhodným a nežádoucím směrem, problémy se prohlubovaly. Výzkum se zabýval vztahy v rodině, později novou rolí rodičů a partnerů. Samostatným kritériem bylo porovnání trestné činnosti v obou souborech. Ze souboru dětí narozených z nechtěného těhotenství mělo záznam v trestním rejstříku 23 osob, z toho 18 mužů a 5 žen. Ze souboru kontrolního 11 mužů a žádná žena. Ve zkoumaném souboru došlo k prvnímu stíhání pěti osob mezi 16. – 17. rokem, u deseti mezi 18. – 19. rokem. U osmi mezi 20. – 22. rokem. V kontrolním souboru byli poprvé stíháni dva ve věku 17 let, šest ve věku 18 – 19 let a tři až po 20 letech. Z výzkumu tedy vyplývá, že v souboru nechtěných dětí páchalo trestnou činností více než dvakrát více osob, než v kontrolním souboru, tedy dětí chtěných. Také brutalita trestných činů byla mnohem závažnější ve zkoumaném souboru, než v souboru kontrolním. Bylo

prokázáno, že nechtěné děti především pocházely z nezralých rodin. (Marhounová 1996)

Z výše uvedeného výzkumu je tedy zřejmé, že jedním z hlavních určujících faktorů páchaní trestné činnosti mládeže je právě rodina, přesněji řečeno výchovný vliv rodiny.

9.2 Kriminogenní faktory v rodině

Pokud shrneme výše uvedené a zamyslíme se nad dalšími faktory působící na vývoj jedince, můžeme dle Chmelíka (1998) označit sedm základních faktorů, které dozajista ovlivňují kriminalitu mládeže:

1. Rozvrácená rodina.
2. Závislost rodičů na omamných a psychotropních látkách.
3. Kriminalita členů rodiny.
4. Nepřiměřená výchova dítěte a mladistvého.
5. Lhostejnost rodičů vůči svým dětem, ať je to chování ve škole nebo prospěchu, způsobu trávení volného času, jako jsou zájmy a koníčky, nebo naopak bezcílné trávení volného času.
6. Pobyt dítěte v dětském domově nebo jiném ústavním zařízení.
7. Upřednostňování pracovních aktivit a angažovanost rodičů v zaměstnání před výchovou dětí.

Nevhodné působení rodiny a nevhodný způsob výchovy může výrazně ovlivnit chování jedince. Dalším rizikovým faktorem ve vztahu k chování spojeným s nevhodnou výchovou je bezesporu výskyt některé z forem poruch ve vztahu k poruchám chování.

10 Vybrané poruchy ve vztahu k poruchám chování a jejich klasifikace

„Poruchy chování jsou charakterizovány opakujícími a trvalými projevy disociálního, agresivního a vzdorovitého chování, které trvá alespoň šest měsíců nebo déle. Důležitými faktory jsou agrese a narušená socializace (dle MKN – 10)“. (Pešatová 2006, s. 28)

Jak dále Pešatová (2006) uvádí, v odborné literatuře existují různé klasifikace poruch chování. Pro tuto práci se zaměříme na čtyři klasifikace poruch.

10.1 Disociální, asociální a antisociální

Disociální a asociální chování se vymyká běžným sociálním normám, disociální méně, asociální více. Asociální chování už neodpovídá mravním normám dané společnosti, nedosahuje však ještě úrovně ničení hodnot. Oproti tomu antisociální chování je uvědomělé protispolečenské chování kriminálního charakteru, které porušuje trestní řád dané společnosti svým protispolečenským chováním.

10.2 Symptomatické, vývojové a výchovně podmíněné

Symptomatické

Mezi symptomatické poruchy patří syndrom ADHD, který byl pozorován již ve starověkém Řecku. Zkratka ADHD je označení pro neurovývojové poruchy a pochází z anglického Attention Deficit Hyperactivity Disorder. Přeloženo do češtiny se jedná o hyperaktivitu s poruchou pozornosti. (Kirbyová 2000)

Pešatová (2006) uvádí tyto deficity jako projevy poruchy:

- v oblasti kognitivních a percepčně motorických funkcí,

- v oblasti regulace afektů a emotivity,
- v sociálním přizpůsobení.

Tento syndrom postihuje nejméně 5 %, některé prameny uvádějí až 10 – 15 % dětí, častěji chlapce než děvčata. Syndrom může být patrný již od narození, nejčastěji je diagnostikován mezi 6 – 9 rokem, právě vzhledem k problémům v oblasti sociálního přizpůsobení. Mezi nejčastější symptomy poruchy patří neklid, změny nálad, neobratnost, impulzivnost. Právě impulzivní chování spojené s agresivitou v adolescenci může být příčinou kriminálního jednání. Nové studie uvádějí, že 16 – 30 % hyperaktivních mladistvých vykonávají trest nebo jsou umístěni ve výchovném zařízení. (Matoušek 2003)

Vývojové poruchy

Jde o poruchy, které mají v dětském věku vývojový, nebo-li přechodný charakter. (Pešatová 2006) Může se také jednat o poruchu osobnosti, která představuje zvýšené riziko problémového chování v budoucnu. Delikventní chování totiž jen velmi zřídka začíná až v dospělosti. Tyto poruchy jsou součástí jednotlivých vývojových období, mohou se vyskytnout u každého dítěte a jejich zdárné zvládnutí je předpokladem pro další zdravý vývoj osobnosti.

Výchovně podmíněné poruchy

Tyto poruchy vyplývají z nevhodných výchovných postupů a z nesprávné a nedostačující výchovy v rodině nebo v širším sociálním prostředí. Může se jednat o důsledek fixace vývojových poruch chování, které nebyly správně zvládnuty. (Pešatová 2006)

10.3 Agresivní a neagresivní

Agresivní chování je považováno za závažnější, neboť porušuje a omezuje práva ostatních. Mezi oběma typy není hranice jasně daná, mohou se navzájem kombinovat. (Pešatová 2006) Pro závažnost agresivního chování se s ním blíže seznámíme níže.

Agresivita

Toto slovo pochází z lat. *Aggressivus*, což znamená útočnost, nebo vnitřní pohotovost k agresi. V širším slova smyslu se jedná o schopnost organismu mobilizovat síly k boji o určitý cíl, nebo také schopnost vzdorovat těžkostem. Jde se o charakteristický znak jedince. V nejširším slova smyslu jde o dispozici k agresivnímu chování. Každý člověk je vybaven určitou mírou agrese, která se však u každého liší. Člověk s vysokou mírou je náchylný k agresivnímu chování, musí vnitřně bojovat s jejím ovládnutím, neboť mu způsobuje komplikace v mezilidských vztazích. Takový člověk reaguje impulzivně na podněty, které jsou pro jiného bezvýznamné. Lidé s vysokou mírou agresivity bývají urážliví, vztahovační, těžko se s nimi komunikuje.

Na druhou stranu člověk s nízkou mírou agresivity jedná diplomaticky, je komunikativní a společenský. Při vypjatém jednání je schopen kompromisu, dohody o smíru.

V různých situacích nás okolnosti nutí, abychom jednali agresivně a posílili tak svou autoritu a sebevědomí. Pokud agresivitu použijeme v přijatelné míře, může mít pozitivní vliv. (Martínek 2009)

Agrese

Slovo pochází z lat. *Aggressio* a znamená výpad, útok. Nebo také jednání, kterým se projevuje násilí vůči objektu, nebo také útočnost a nepřátelství

s úmyslem ublížit. Jde tedy o projev agresivity v chování jedince. Agrese však zahrnuje široké spektrum projevů. Chápeme ji jako násilné narušení práv druhých, ale také jako asertivní chování.

V určitých případech lze hovořit také o pozitivní funkci agrese a to v případech, kdy ji člověk použije pro zachování své psychické a fyzické integrity. Při vnímání agrese z hlediska sociálních pravidel společnosti se mohou názory značně lišit. Velkou roli totiž hrají sociokulturní tradice dané společnosti. Totiž co je v jedné zemi považováno za normu, v jiné zemi je zcela nepřijatelné.

Možné příčiny zvýšené agresivity u jedince podle Martínka (2009)

Výraznou roli hrají genetické faktory. Uvádí se, že až ze 60 % je míra agresivity dědičná. Ve společnosti často převládá názor, že v rodině je agresivnější muž – otec. V praxi se však ukazuje, že větší problém se zvládáním agresivity mají ty děti, které jsou vychovávány skrytě agresivní matkou. Tento model matky je velmi dobře znám psychologům, etopedům, ale také pedagogům. Takový typ matky až přehnaně brání své dítě před potrestáním, naprosto nesmyslně jej obhajuje. Ve skutečnosti opravdu dítě netrestná, avšak ví, že její manžel, otec dítěte, má velmi prudkou a výbušnou povahu, a tak po příchodu domů ihned nahlásí prohřešky dítěte, mnohdy si leccos přibarví, a pak jen sleduje, jak otec dítě trestá. Tento model matky se vyskytuje bohužel dosti často, avšak pro dítě má poměrně katastrofální následky. Matka se sice staví do pozice „já jsem ta hodná“, „zlý je otec“, ale důvěra matky u dítěte značně klesá. Matka se pro dítě stává zrádkyní, člověkem, kterému se nedá věřit. Taková matka v sobě samé popírá násilnický pud, který je tak charakteristický pro přírodu. Matka totiž musí umět ochránit své mládě před nebezpečím. Avšak dítě, které pravidelně

zažívá takové situace, vnímá svět jako nebezpečný, neboť na něm není nikdo, kdo by ho chránil. Musí však umět takové situaci čelit, a tak se stává snadno vznětlivým, popudlivým. Seběmenší podnět vyvolávající nebezpečí řeší výbuchem agrese, vzteku, lidově řečeno „startují na první našlápnutí“.

10.4 Poruchy chování s lepší prognózou a se špatnou prognózou

Pešatová (2006) výše zmíněné poruchy chování popisuje takto:

Poruchy chování s lepší prognózou

Poruchy chování s lepší prognózou jsou buď reakcí na nějaké prostředí, např. ve vztahu k rodině, nebo mohou vzniknout při skupinových aktivitách, např. socializovaná porucha chování. U poruchy chování ve vztahu k rodině se jedinec může chovat agresivně či asociálně, avšak jeho chování je omezeno domovem. Tato porucha často vzniká na základě konfliktu s novým nevlastním rodičem.

Při socializované poruše chování jde o zapojení jedince do skupiny vrstevníků spojeného s přátelstvím, rituály a strukturou organizace. Činnost skupiny nemusí být vždy delikventní.

Poruchy se špatnou prognózou

Jedná se o trvalé a kontinuální poruchy. Kontinuita poruchy začíná poruchou chování v předškolním věku vzhledem k dezinhibované příchyllosti v dětství, pokračuje disharmonickým vývojem osobnosti a nesocializovanou poruchou chování v adolescenci až do disociální psychopatie v dospělosti.

1. Dezinhibovaná příchyllost v dětství

Tato porucha vzniká během prvních pěti let života, jedná se o zvláštní druh abnormálního sociálního zapojování a většinou přetrvává, i když se životní podmínky značně změní. Jedná se o úzkou vazbu ke specifickým rodičovským vztahům, tyto děti jsou často nechtěné, neplánované, nemanželské, pocházejí z rozbitých rodin. Kolem dvou let věku se tato porucha většinou projevuje přítulností a rozptýlenou, bez výběru zaměřenou náklonností. Okolo čtvrtého roku stále přetrvává rozptýlená náklonnost, avšak přítulnost je nahrazena vyžadováním pozornosti a nekriticky přátelským chováním. Vzhledem k vynucování pozornosti se ve školním věku mohou objevit problémy s vrstevníky. Dále se může objevovat porucha citů nebo chování. Syndrom se nejčastěji objevuje u dětí, které již od útlého věku pobývají v ústavech, nebo u dětí, u kterých příliš často dochází k výměně osob, které se o dítě starají.

2. Nesocializovaná porucha chování

Jde o poruchu chování samotářského agresivního typu a nesocializovanou agresivní poruchu. Jedná se o kombinaci trvalého disociálního či agresivního chování s výrazným narušením vztahů jedince k vrstevníkům. Dochází k seskupení všech druhů antisociálního chování. Nesoulad v osobnostním vývoji je dán fixací a přetrváváním určitých osobnostních rysů, jako např. agresivity, explozivity, citové chladnosti nebo malé empatie. Pokud se jedná o obzvláště těžkou poruchu, agrese se kumuluje bez pocitů viny a může docházet k vážným ublížením na zdraví, loupežným přepadením se všemi druhy násilí. Přetrvávající agresivní chování u dětí často směřuje k poruše osobnosti nebo psychóze v dospělosti. Jako možnou formu delikvence označujeme také zneužívání návykových látek. Nesocializovaná porucha

chování v dětství obvykle v dospělosti přechází do amorální, antisociální, asociální poruchy osobnosti nebo do explozivní, impulzivní agresivní emočně nestabilní poruchy osobnosti.

3. Porucha opozičního vzdoru

Jedná se o poruchu chování diagnostikovanou u školáků do deseti let. Opakuje se trvalé porušování sociálních norem, dle věku dítěte. Takové dítě je neposlušné, výrazně vzdorovité a provokuje. Nejedná se však o takové jednání a chování, které by porušovalo zákony. Tato porucha má větší zastoupení u chlapců, a často se pojí s hyperkinetickou poruchou. Často s věkem dochází k přechodu do nesocializované poruchy chování, ale může přejít i do socializované poruchy chování či může zcela vymizet.

11 Vliv vrstevníků

„Samozřejmost jistoty, kterou poskytuje rodina, umožňuje dítěti, aby se koncentrovalo na vztahy s vrstevníky. Potřeba kontaktu s vrstevníky je považována za jednu z nejvýznamnějších potřeb školního věku. Vrstevnická skupina se stává významným socializačním prostředím.“ (Vágnerová 2005, s. 292)

Vzhledem k tomu, že její vliv není instituciován a připouští větší volnost v socializačním rozvoji, umožňuje proto rozvoj jiných kompetencí a individuálně specifických rysů osobnosti. Ve vrstevnické skupině se stává dítě jejím členem, musím přijmout určitá pravidla, ale také se na nich samo podílí. Pokud chce být akceptováno ostatními členy skupiny, musí se umět prosadit. Učí se zde dovednostem sociální interakce, solidaritě, spolupráci,

sebeovládání a zvládnutí různých rolí. Získání rolí závisí na jeho aktivitě a přednostech, mohou to být role vysoce ceněné, nebo naopak.

Pro tuto práci nás bude především zajímat vliv vrstevnické skupiny v období dospívání, věková kategorie 10 – 20 let, respektive pozdní adolescence, věková kategorie 15 – 20 let (22 let).

V období dospívání má jedinec snahu se osamostatnit. Orientuje se proto na jiné sociální skupiny, než je rodina. Největší vliv na jeho další vývoj osobnosti má vrstevnická skupina, která má podobné problémy jako on a také jsou všichni členové skupiny v rovnocenném postavení, mají stejné názory, normy a hodnoty života. Dospívajícího jedince uspokojuje sounáležitost ke skupině, která mu pomáhá v procesu osamostatňování se. Sounáležitost ke skupině pak snižuje zodpovědnost jedince a zvyšuje pocit sebejistoty a sebevědomí, kterého by jedinec nejspíš nedosáhl. Kromě skupinové identity se posiluje také individuální identita, která v tomto období prochází významnou změnou. Pozice, kterou si jedinec ve vrstevnické skupině vybuduje, se stává důležitou součástí jeho vlastní identity. Pro potřebné postavení je ochoten udělat cokoliv. Jedná se o přijetí změny zevnějšku, přijetí určitých hodnot, norem a také životního stylu. V období dospívání je typické, že normy bývají radikální, nekompromisní, často se sklonem k extrému. Požadavky rodičů a kamarádů se často liší, jedinec si musí vybrat, ke které skupině se přikloní, ocitá se proto ve dvojím tlaku. Ve vrstevnické skupině vlivem socializace postupně dochází k dalšímu osamostatňování se, o odpoutávání se vlivu vrstevníků. Postupně také dochází ke změně ve skupinové struktuře a hierarchii.

Největší vliv vrstevníků je mezi 15 – 16 rokem, kdy dochází k největšímu strachu ze zavržení. V dalších letech vliv vrstevnické skupiny klesá, vnitřně se diferencuje, vznikají trvalejší přátelské vztahy. Na konci adolescence již

nedochází k nekritickému nahlížení na skupinu, protože starší adolescenti jsou vyspělejší a mají větší snahu se zaměřovat na individuální vztahy. Parta se stává méně důležitá, spoléhají se na vlastní názor a dokážou vyjádřit nesouhlas jak rodičům, tak i kamarádům. Sociální zralost se projevuje menšími konflikty uvnitř skupiny i mimo ni. (Vágnerová 2008)

11.1 Vliv party a možné kriminogenní faktory

Chmelík (1998) uvádí, že se jedná především o vliv starších osob s narušeným chováním, a to:

1. silná vůdčí osobnost party,
2. anonymita party,
3. agresivnost party při prosazování své ideologie,
4. sugestivní přebírání názoru, postoje party a především vedoucího party za vlastní.

12 Normy chování a morálního uvažování

Ve chvíli, kdy jedinec začne uvažovat abstraktně a je schopen pochopit obecné normy chování, hovoříme pak o zásadnější proměně morálního uvažování. Tato schopnost vede k odmítnutí automatické akceptace požadavků dospělého. Změna vztahu k normám probíhá současně s proměnou vztahu k autoritě, která byla do té doby jejich garantem a nositelem. Dospívající se snaží vytvořit si svůj vlastní názor, názor autority není tedy přijímán jako kritérium správnosti určitého chování a jednání. Autorita sice je do jisté míry určitým garantem dodržování řádu, avšak dospívající mnohdy jeho platnost až demonstrativně zpochybňují. Mají

snahu najít lepší, spravedlivější normativní systém, nebo alespoň vynutit jeho rovnoprávnost v dodržování. Jejich počín lze nazvat „morálkou obecné spravedlnosti“. Pokud prosazují nějaké pravidlo, bývají nekompromisní a radikální. V období dospívání má zpravidla postoj k morálce pozitivistický charakter, stanovená pravidla musí mít bezpodmínečnou platnost. V první polovině dospívání se proto dbá na striktní dodržování pravidel vrstevnické skupiny, tzv. „morálku sociální konformity“, která nebere ohled na kontext ani situaci. Teprve v období střední adolescence dochází k diferencování významu norem a akceptace jiných důležitých pravidel.

Morální postoje adolescentů shrnuje Vágnerová (2008) do několika bodů:

- potřeba uvažovat o morálních principech a zaujímat vlastní stanovisko,
- tendence k absolutizujícím a akcentovaným závěrům,
- snaha vyžadovat dodržování uznávaných principů, často v krajní míře.

13 Dospívající jako pachatelé kriminality

Jak již bylo zmíněno, dospívající ve zvýšené míře kritizuje dosud uznávaná pravidla a někdy dochází k jejich úplnému odmítnutí. Potřebu a touhu dokazovat svou nezávislost může prezentovat různým způsobem, mnohdy pro společnost zcela nepřijatelným. Může jít o fyzické napadání slabších a mladších, nebo v destrukci majetku, které nemá žádný hlubší význam, avšak dokazuje moc a sílu. V období dospívání má na jedince největší vliv vrstevnická skupina, ať už je to školní třída, nebo parta. Naprostá většina dospívajících tuto úlohu zvládne bez známek asociálního chování, avšak jedinec, který má špatnou genetickou výbavu, nebo nebyl vychován zcela v souladu s obecně platnými normami, se může začít chovat zcela zvráceně,

jako by bez zábran. Již jsme uváděli, že v tomto období může zcela opovrhovat autoritou, což s největší pravděpodobností jsou rodiče nebo učitel ve škole.

Je obecně známo, že k takovému chování mají větší sklony chlapci. Tato skutečnost je biologicky podmíněna, je to dáno vlivem zvyšování mužského pohlavního hormonu testosteronu, který má za příčinu zvýšenou agresivitu v adolescenci a mladé dospělosti. Vývoj agresivního chování je postupný, můžeme ho pozorovat již v mladším školním věku, avšak s narůstajícím věkem narůstá také síla a intenzita agresivního chování. Násilné jednání může být motivováno touhou po zisku, nebo se může jednat o závist, když násilným chováním se jedinec mstí úspěšnějšímu jedinci, protože se vůči němu cítí neakceptovaným, méně úspěšným. Oba uvedené příklady jsou nesprávné, neakceptovatelné společnosti.

13.1 Zvláštnosti kriminality mladistvých

Změna společnosti ve 20. století ovlivnila také kriminalitu mládeže. Jak její formu a způsoby, tak také závažnost spáchaných trestných činů. Jak již bylo zmíněno, kriminalita závisí na vývojovém stupni jedince, kriminologických faktorech, socializaci jedince, schopnosti rozeznat správnost jednání, okolním prostředím nebo také osobnostních faktorech. Vzhledem ke skutečnosti, že mladý člověk není ještě zcela vyzrálý po všech stránkách osobnosti, jeho páchaní trestné činnosti má jisté odlišnosti od páchaní trestné činnosti dospělých.

Dle Chmelíka (1998) můžeme zvláštnosti kriminality mladistvých charakterizovat takto:

- předmět útoku je vybírán rozdílným hodnotovým systémem mládeže,

- trestná činnost je zpravidla páchána skupinově, s nízkou organizovaností,
- trestná činnost se vyznačuje nízkou mírou a značnou nedokonalostí přípravy,
- chování pachatelů je agresivní, brutální, často dochází k destrukci okolí a majetku,
- nízký věk a nedostatek fyzické síly je nahrazován nepřiměřenými prostředky ke spáchání činu,
- kriminalita je často páchána pod vlivem návykových či psychotropních látek, které posilují odvahu a agresivitu,
- pokud dojde k recidivě, mladiství páchají trestnou činnost stejným způsobem, vzniká tedy charakteristický znak opakovaného chování,
- alibi na dobu spáchání trestného činu si zajišťují až po jeho spáchání, u svých kamarádů a známých,
- často se svěřují svým kamarádům o přípravách na trestnou činnost,
- zpravidla nemají snahu spáchání činu utajovat,
- předmětem činu bývá věc, kterou právě potřebují,
- rozhodují a jednají zpravidla na základě emocí, bez prvků racionality.

13.2 Vybrané druhy trestné činnosti páchané mládeží

Majetková trestná činnost

Majetková trestná činnost zaujímá největší procento spáchaných trestných činů mládeží, kdy převažuje trestný čin „krádež“ § 205 zákona č. 40/2009 Sb. V závislosti na věku pachatele je patrný jiný předmět zájmu, s věkem přibývá náročnost způsobu páchaní krádeže, ale také stupeň organizovanosti. Přibývá pachatelů mladších 15 let, kteří se zaměřují na kapesní krádeže, nebo krádeže tzv. prosté, které páchají příležitostně,

většinou živelně. Krádeže u této věkové skupiny se vyznačují svou jednoduchostí. (Chmelík 1998)

Násilná trestná činnost

Typickým znakem násilné trestné činnosti páchané mladistvými je často vysoký stupeň brutality, neboť takovýmto jednáním je obvykle kompenzován nedostatek fyzické síly. Dalšími typickými znaky jsou páchání trestné činnosti pod vlivem alkoholu, páchání ve skupinách – partách, kdy takovéto jednání má znaky podobné davovému efektu. Mezi nejčastěji páchané násilné trestné činy mládeží patří ublížení na zdraví (§ 146 zákona č. 40/2009 Sb.) nebo rvačka (158 zákona č. 40/2009 Sb.), ovšem výjimku není ani loupež či vražda.

Rasově motivovaná trestná činnost

Rasově motivovaná trestná činnost je jednou z forem extremismu. Jedná se o společensky nebezpečné trestné jednání, kterým pachatel graficky, verbálně nebo násilně útočí na osoby či jejich majetek, potlačuje jejich práva a svobody pro jejich etnickou, rasovou, náboženskou nebo národnostní identitu nebo také proto, že jsou bez vyznání.

Rasově motivovaná trestná je dále typická těmito pěti znaky (Chmelík 1998):

- společensky nebezpečné jednání je takové jednání, kdy způsob jednání a následek je takové intenzity, že je v tomto případě zpravidla posuzován jako trestný čin spáchaný z rasových pohnutek,

- verbální, brachiální nebo grafické útoky, kdy většinou se jedná o kombinaci všech tří druhů útoků,
- zaručená práva a svobody rasově, etnicky, nábožensky nebo národnostně odlišných občanů jsou zaručeným objektem, na který směřuje pachatel svůj útok, jedná se o porušení Listiny základních práv a svobod,
- mezi motivy jednání patří rasová, náboženská nebo národnostní nenávist, která je zpravidla vyjádřena obsahem chování, jednání, způsobu provedení a také následku jednání,
- protiprávní jednání zpravidla označuje takové jednání, které v tomto případě naplňuje znaky základní skutkové podstaty činů, a to: násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci, hanobení národa, rasy, podněcování k národnostní a rasové nenávisti, podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů, atd.

Mravnostní trestné činy

Jak uvádí Chmelík (2003), mravnostní trestný čin nelze chápat jako otupělost nebo zvýšenou dráždivost na sexuální podněty při snížené ovládací schopnosti, neboť velký podíl na této kriminalitě mají osoby zdravé, u kterých nebyla psychologickým ani psychiatrickým vyšetřením zjištěna anomálie v podobě sexuální úchyvky. Pravdou však je, že u velké většiny delikventů je zjištěna sexuálně patologická motivace, která je zapříčiněna špatnou nebo nedostatečnou mravní, sexuální, nebo celkovou výchovou. Mezi nejčastější mravnostní trestné činy patří trestný čin znásilnění a trestný čin pohlavního zneužívání. Od poloviny devadesátých let zaznamenáváme poměrně velký nárůst mravnostních trestných činů, které jsou násilného charakteru a to poskytování sexuálních služeb za úplatu. U pohlavního zneužívání je typickým znakem věk okolo 16 let, v řadě případů věk do

15 let. Většinou zde postrádáme násilí. K pohlavnímu zneužívání nebo styku zpravidla dochází po vzájemné dohodě, kdy aktérem činu bývá dívka, následná oběť, která je mladší 15 let. Dalším typickým znakem je citová vazba mezi pachatelem a obětí a nezřídka bývá přítomen alkohol. K činu dochází na různých místech a často bývají akty náhodné. Bývá zde těžko prokazatelná vědomost pachatele, že oběť je mladší 15 let. Je to dáno především předčasnou vyspělostí dívek.

14 Trestání mladistvých pachatelů

Dle § 110 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku se řídí trestání mladistvých zákonem č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon č. 218/2003 Sb.) Zvláštnost trestání mladistvých je dána sociálními a psychologickými odlišnostmi této věkové kategorie. Dalším důvodem je také větší pravděpodobnost nápravy mladistvého pachatele za pomoci společnosti a vlivu blízkého prostředí.

14.1 Druhy trestů

Ve smyslu ustanovení § 10 zákona č. 218/2003 Sb., můžeme mladistvým uložit pouze výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření. Již v průběhu řízení může být mladistvému uloženo výchovné opatření, tedy dříve, než vynese verdikt soud pro mládež. Soudem pro mládež rozumíme zvláštní senát náležící okresnímu, krajskému, vrchnímu nebo Nejvyššímu soudu. Soudce takového senátu musí mít specializaci pro problematiku kriminality mládeže.

Mezi výchovná opatření náleží dle § 15 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb. tyto instituty:

- dohled probačního úředníka,
- probační program,
- výchovné povinnosti,
- výchovná omezení,
- napomenutí s výstrahou.

Délka trvání opatření závisí na uložené zkušební době u podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření. Hlavním účelem těchto opatření je, aby usměrňovali způsob života mladistvého. Další nespornou výhodou je flexibilita opatření. Znamená to, že mohou být využita v případě odklonu od trestního řízení a nebo se k jejich uložení může přistoupit v přípravném řízení se souhlasem obviněného a také státního zástupce. Další výhodou je možnost změny opatření, v závislosti na vhodnosti opatření. Společným znakem všech opatření je prevence předcházení kriminality mládeže. (Cibulka 2005)

Dohled probačního úředníka

Jde o pravidelné kontroly a dohled nad mladistvým, jak v jeho rodině, tak i ve výchovných metodách rodičů. Prevence tohoto opatření spočívá nejen jako snaha nápravy mladistvého, ale také jako ochrana společnosti a snížení trestné činnosti. Mladistvý je povinen spolupracovat s probačním úředníkem.

Probační program

Jde o souhrn programu sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutického programu, apod. Hlavním účelem je opět prevence kriminality. Dalším účelem je podpora sociálního zázemí mladistvého

a narovnání vztahů mezi ním a poškozeným. Důvody uložení probačního programu jsou ukotveny v § 17 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb.

Výchovná povinnost

Znamená skutečnost, že mladistvý má povinnost bydlet s rodiči nebo s jiným dospělým, který má jeho výchovu na starosti, uhradil v určité době částku jako peněžitou pomoc obětem trestné činnosti nebo vykonat ve svém volném čase společensky prospěšnou činnost. Výchovná povinnost má své zákonné limity.

Výchovné omezení

Jedná se o nařízení na stejném principu jako je výchovná povinnost, znamená však jistá omezení, jako například zákaz návštěvy určitých společenských akcí, osob, prostředí, nebo zákaz užívání návykových látek. Toto omezení ukládá soud nebo v přípravném řízení státní zástupce.

Napomenutí s výstrahou

Jak uvádí Cibulka (2005), je to opatření dle § 20 zákona č. 218/2003 Sb., kdy soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce za přítomnosti zákonného zástupce mladistvého důrazně vytkne protiprávnost spáchaného činu a vysvětlí mu konkrétní důsledky, které hrozí ze zákona pro případ, že by i nadále páchal tuto trestnou činnost. Jedná se o druh napomenutí, aby si mladistvý uvědomil, jaké sankce by mohly následovat v budoucnu. Na mladistvého, který byl napomenut s výstrahou, se hledí, jako by nebyl odsouzen.

Ve smyslu ustanovení § 24 zákona č. 218/2003 Sb. mohou být mladistvým uložena trestní opatření. Jedná se o:

- obecně prospěšné práce,
- peněžitě opatření,
- peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- propadnutí věci,
- zákaz činnosti,
- vyhoštění,
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební domu, nebo-li podmíněně odsouzení,
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- odnětí svobody nepodmíněné.

V ustanovení § 24 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb. je zakotvena legislativní směrnice, která určuje způsob ukládání opatření.

Závažným trestním opatření je odnětí svobody, na základě ustanovení § 31 zákona č. 218/2003 Sb. Jde o to, že mladistvým se tresty odnětí svobody snižují na polovinu. Horní hranice trestní sazby však nesmí převyšovat 5 let a dolní hranice 1 rok. Již zmiňovaný zákon přesně stanovuje, za jakých podmínek lze uložit mladistvému nepodmíněný trest. (Cibulka 2005)

15 Stručná charakteristika okresu Semily

Okres Semily se rozkládá v jihovýchodní části Libereckého kraje. Na severu je ohraničen státní hranicí s Polskem, a to v délce 13,4 km, na východě okresem Trutnov, na jihu okresy Mladá Boleslav a Jičín. Na severozápadě sousedí s okresy Liberec a Jablonec nad Nisou.

Na základě reformy státní správy byla k 1. 1. 2000 Česká republika nově rozdělena do 14 krajů. Okres Semily se tak spolu s okresy Liberec, Česká Lípa a Jablonec nad Nisou stal součástí Libereckého kraje. K 1. 1. 2003 nabyla platnosti reforma státní správy, vlivem které byly zrušeny okresní úřady a současně byly stanoveny územní obvody pověřených obcí II. stupně a správní obvody obcí s rozšířenou působností III. stupně. Již zmíněná reforma však nezrušila okresy jako územní jednotky. Na území okresu Semily leží několik správních obvodů, a to: správní obvod obce s rozšířenou působností Semily, správní obvod Jilemnice a správní obvod Turnov, který je tvořen obcemi z okresů Semily, Jablonec nad Nisou a Liberce. Můžeme tedy říci, že správní obvody obcí s rozšířenou působností ne v každém případě odpovídají územně hranicím okresů.

Rozloha okresu Semily je 699 km² a tvoří 22,1 % území Libereckého kraje. Na 1 km² v roce 2010 připadalo 106,9 obyvatel a řadí se na třetí místo v kraji, co se týká hustoty zalidnění.

Do okresu Semily patří 65 obcí, z toho 9 měst. K 31. 12. 2010 žilo ve všech obcích okresu celkem 74 685 obyvatel. Mezi hlavní střediska osídlení se řadí především města Turnov (14 387 obyvatel), Semily (8 736 obyvatel), Lomnice nad Popelkou (5 800 obyvatel) a Jilemnice (5 685 obyvatel), ve všech městech žilo dohromady 58,2 % obyvatel okresu. (ČSU 2011)

16 PRAKTICKÁ ČÁST

16.1 Cíl praktické části

Hlavním cílem této práce je zjistit vývoj kriminality mládeže v okrese Semily a to v letech 2001 – 2010. Kriminalita mládeže je poměrně často diskutovaným tématem a to především z hlediska růstu násilných činů páchaných mládeží. Z tohoto důvodu se hovoří o snížení věkové hranice trestní odpovědnosti z 15ti let na 14 let. Pro přesnější a konkrétnější porozumění dané problematiky jsme záměrně vybrali období 10ti let, abychom mohli ověřit, zda-li i na tomto území dochází k nárůstu kriminality mládeže. Podrobněji se zaměříme na trestný čin krádež, o kterém je obecně známo, že zaujímá největší zastoupení v počtu spáchaných trestných činů mládeží. Dále se zaměříme na násilné trestné činy, které v obecném měřítku vykazují vzrůstající tendenci a také zjistíme procentuální podíl trestné činnosti mládeže z celkové kriminality spáchané na zkoumaném území a za zkoumané období.

16.2 Stanovení předpokladů

Na základě získaných poznatků z teoretické části práce jsme si stanovili dva hlavní předpoklady, které se pokusíme objasnit či vyvrátit. Tyto dva hlavní předpoklady by nám měly pomoci naplnit hlavní cíl této práce, tedy zjistit vývoj kriminality mládeže v již zmíněných letech a na zmíněném území.

První předpoklad

Prvním stanoveným předpokladem je, že trestný čin krádež - § 247 trestního zákona (§ 205 trestního zákoníku) je zastoupen 50 – 70 % z celkového počtu trestných činů (provinění) spáchaných mládeží. Pro tento předpoklad jsme

použili všechny druhy trestného činu krádež a to jak krádeže vloupáním, tak krádeže prosté.

Druhý předpoklad

Jako druhý předpoklad jsme si stanovili, že v letech 2001 – 2010 nejvíce vzrostl počet trestných činů (provinění) proti zdraví spáchaných mládeží. Pro tuto práci chápeme jako trestné činy proti zdraví všechny násilné trestné činy a to: vraždy, loupeže, úmyslné ublížení na zdraví, rvačky, nebezpečné vyhrožování, a další.

16.3 Použité metody

Vzhledem k cíli bakalářské práce použijeme jako hlavní metodu zkoumání statistických materiálů. Jelikož se jedná o dokumenty Krajského ředitelství Policie České republiky, územního odboru Semily, nemá k těmto dokumentům široká veřejnost přístup, a tak nemá bližší informace o kriminalitě mládeže okresu Semily. Pro náš průzkum jsou tak velmi cenné, a to hned z několika důvodů. Co se týče statistických možností, jsou velice přesné a nejsou nikterak ovlivnitelné lidským faktorem. Velkým nedostatkem statistických dat je však její zkreslenost, statistická data ne vždy odpovídají skutečnosti. V tomto případě můžeme uvést např. skutečnost, že ne všechny přestupky či trestné činy jsou hlášeny a také musíme brát v úvahu objasněnost trestných činů. Na okrese Semily se pohybuje objasněnost mezi 40 – 45 %. Ovšem ani tento údaj není zcela objektivní, neboť záleží na druhu spáchané trestné činnosti a možnosti jejího reálného objasnění.

16.4 Popis zkoumaného vzorku

Zkoumaným vzorkem je mládež na okrese Semily, která v letech 2001 – 2010 spáchala trestnou činnost, která jí byla samozřejmě prokázána. Vzhledem ke skutečnosti, že náš právní řád umožňuje trestní stíhání pouze osob starších 15ti let, pro tento průzkum chápeme pod pojmem mládež fyzickou osobu ve věkovém rozmezí 15 – 18 let.

16.5 Průběh průzkumu

Stěžejním materiálem pro tento průzkum jsou statistické sestavy trestné činnosti za sledované období, zapůjčené na Krajském ředitelství Policie České republiky Liberec, územním odboru Semily. Tento materiál je poměrně velmi podrobný, je přesně rozpracován na jednotlivé roky a dle jednotlivých druhů trestné činnosti, která je pro potřeby policie velmi detailní. Dále obsahuje informace týkající se rodiny pachatele, jako např. zda-li se v rodině vyskytuje alkoholismus, dřívější trestná činnost rodičů, zajištění správné výchovy v rodině, popř. zda-li se dotyčný nachází mimo rodinu, nebo byl-li s jedincem zaznamenán již dříve výchovný problém, atd.

Vzhledem k tomu, že naším hlavním cílem je vývoj kriminality mládeže a dalším smyslem průzkumu je zjištění, kolika procenty se podílí trestný čin krádež na celkové trestné činnosti páchané mládeží a dále, zda-li má násilná trestná činnost páchaná mládeží stoupající tendenci, vytvořili jsme si z dostupných dat tabulku, do které jsme všechna námi potřebná data zaznamenali.

Jestliže jsme však chtěli tato data zaznamenat, museli jsme nejprve vyhodnotit námi sledovanou kriminalitu mládeže z celkového nápadu trestné činnosti ve sledovaných letech a na sledovaném území. Takto získaná

data jsme také vyjádřili v procentech, abychom mohli zkoumat náš 1. předpoklad, viz výše.

Vzhledem ke skutečnosti, že 1. a 2. předpokladem sledujeme jen dva druhy trestné činnosti, museli jsme doplnit data o ostatní trestnou činnost tak, abychom naplnili celkový nápad trestné činnosti spáchané mládeží ve sledovaných letech a na sledovaném místě. Obsahem těchto dat pro naši práci jsou např.: některé majetkové trestné činy, jako poškozování cizí věci, zpronevěra nebo podvod, dále veškerá hospodářská trestná činnost, ale také některé mravnostní trestné činy nebo také ostatní trestná činnost, jako požáry, nedovolená výroba a distribuce psychotropních látek a jedů a další. Trestných činů, které spadají do této kategorie je opravdu mnoho, ale v minulých letech netvořily významnou část trestných činů páchaných mládeží, proto je blíže nerozvádíme.

Při zpracovávání dat nám vyvstal další velmi zajímavý výsledek průzkumu, který jsme si však nestanovili jako cíl bádání, ani jako předpoklad, a to sice jaké zastoupení má trestná činnost páchaná mládeží z celkového nápadu trestné činnosti. Jelikož jde o zajímavý a také důležitý poznatek, zahrnuli jsme ho také do výsledků výzkumu a věnovali mu část práce.

16.6 Výsledky a jejich interpretace

Tabulka č. 1 – číselné zobrazení celkové trestné činnosti a trestné činnosti mládeže v letech 2001 - 2010

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
TČ spáchaná mládeží celkem	202	95	93	114	70	68	81	64	85	35
Násilná TČ mládeže	18	36	6	15	10	6	4	4	11	2
Násilná TČ mládeže v %	8,9	37,9	6,5	13,1	14,3	8,8	4,9	6,3	12,9	5,7
TČ krádež mládeže	136	36	50	80	35	21	35	33	47	13
TČ krádež mládeže v %	67,3	37,9	53,8	70,2	50	30,9	43,2	51,6	55,3	37,1
Ostatní TČ mládeže	48	23	37	19	25	41	42	27	27	20
ostatní TČ mládeže v %	23,8	24,2	39,8	16,7	35,8	60,3	51,9	42,2	31,8	57,1
TČ celkem	978	900	811	865	893	864	954	898	820	704
% podíl TČ mládeže na celkové TČ	19,8	10,4	10,6	12,8	7,5	7,7	8,2	6,6	9,2	4,4

*TČ – trestná činnost

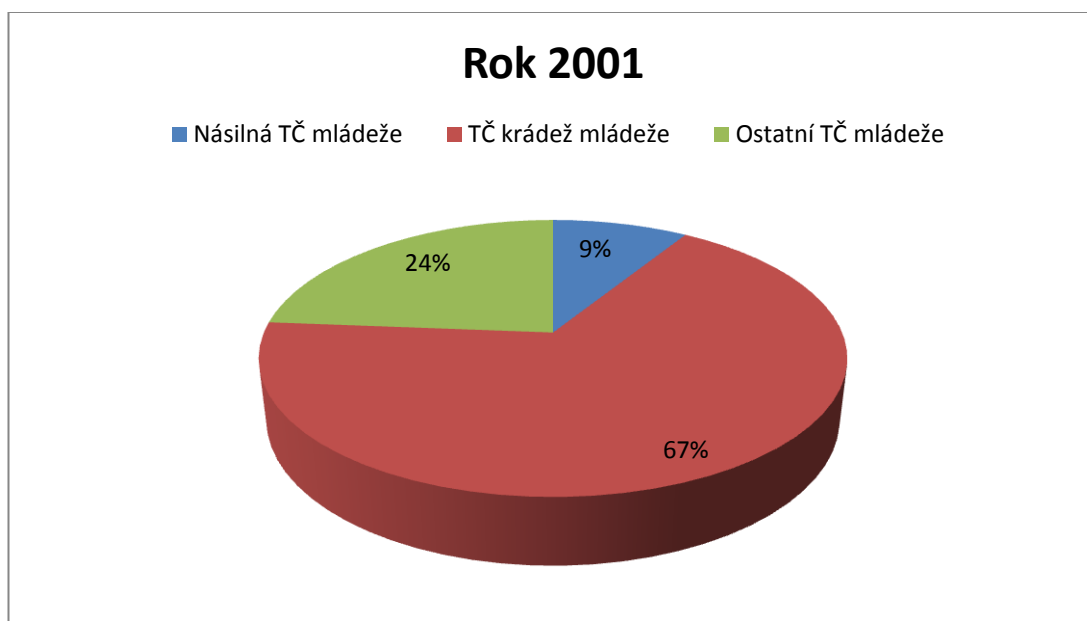
*Procentuelní nesrovnalosti v tabulce vznikly zaokrouhlením čísel na jedno desetinné místo

Tabulka č. 1 znázorňuje veškerá zpracovaná data, se kterými v praktické části práce pracujeme. Jednotlivé sloupce znázorňují roky, za které provádíme průzkum a jednotlivé řádky znázorňují kritéria, které jsou předmětem průzkumu.

První řádek znázorňuje veškerou trestnou činnost spáchanou mládeží v daném roce. Druhý řádek představuje počet násilných trestných činů spáchaných mládeží za uvedený rok. Třetí řádek znázorňuje procentuelní

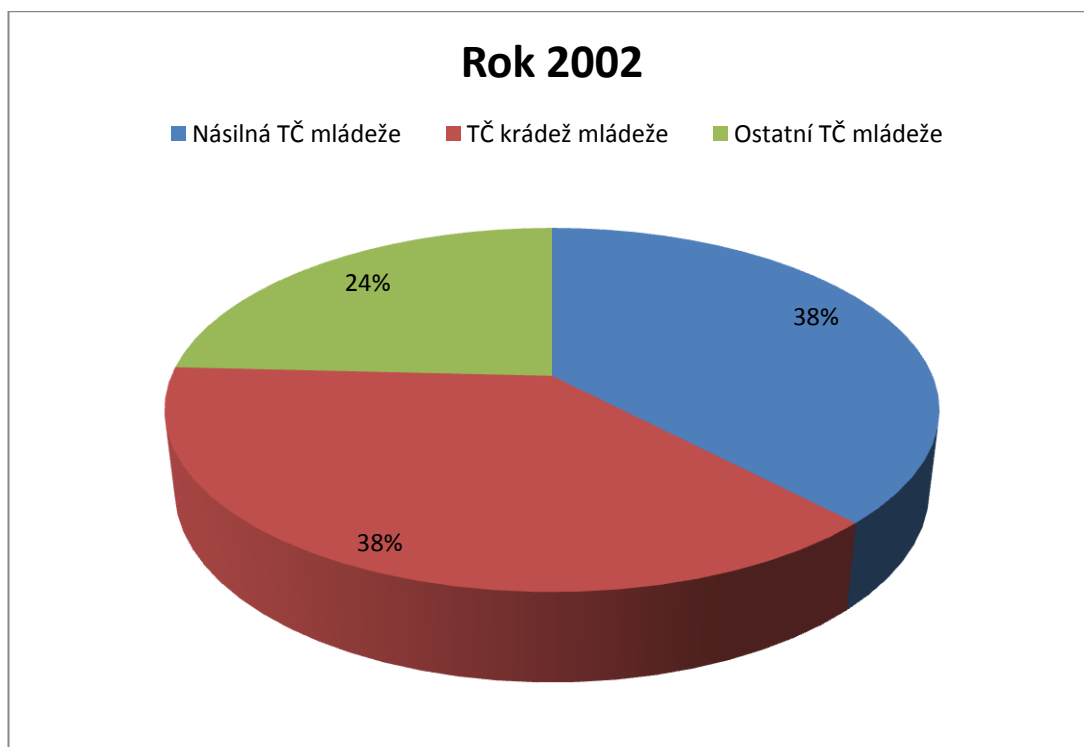
podíl násilné trestné činnosti spáchané mládeží z celkového počtu trestné činnosti spáchané mládeží za uvedený rok. Čtvrtý řádek představuje počet trestných činů krádeže spáchaných mládeží za uvedený rok. Pátý řádek znázorňuje procentuelní podíl trestného činu krádež spáchaného mládeží za uvedený rok. Šestý řádek znázorňuje ostatní trestnou činnost spáchanou mládeží za uvedený rok. Sedmý řádek představuje procentuelní podíl ostatní trestné činnosti spáchané mládeží z celkového počtu trestných činů spáchaných mládeží za uvedený rok. Osmý řádek ukazuje veškerý počet trestných činů spáchaných na okrese Semily v uvedeném roce. Devátý řádek znázorňuje procentuelní vyjádření všech trestných činů spáchaných mládeží na okrese Semily z celkového počtu trestných činů spáchaných v daném roce a ve zkoumaném okrese.

Graf č. 1 – trestná činnost mládeže vyjádřená v procentech za rok 2001

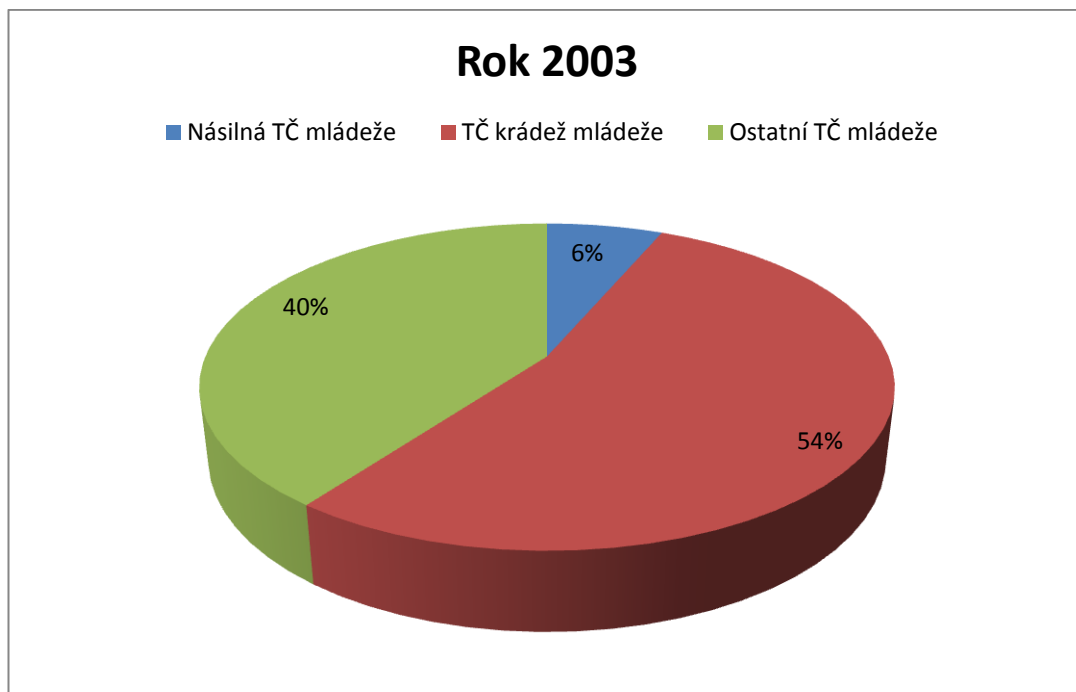
Graf č. 1 znázorňuje námi sledovanou trestnou činnost mládeže na okrese Semily v roce 2001, konkrétně trestný čin krádež a násilné trestné činy, doplněno procentuelním vyjádřením ostatní trestné činnosti tak, abychom naplnili 100 %. Jak je patrné, největší podíl na kriminalitě mládeže má trestný čin krádež, a to 67 %. Násilná trestná činnost tvoří 9 % z celkového počtu trestné činnosti spáchané mládeží a ostatní trestná činnost tvoří 24 %. Z tohoto grafu je patrné, že v roce 2001 se potvrdil náš 1. předpoklad a to, že trestný čin krádež je zastoupen 50 – 70 %. 2. předpoklad tímto grafem nezjišťujeme, podrobnější analýza 2. předpokladu viz graf č. 11.

Graf č. 2 - trestná činnost mládeže vyjádřená v procentech za rok 2002

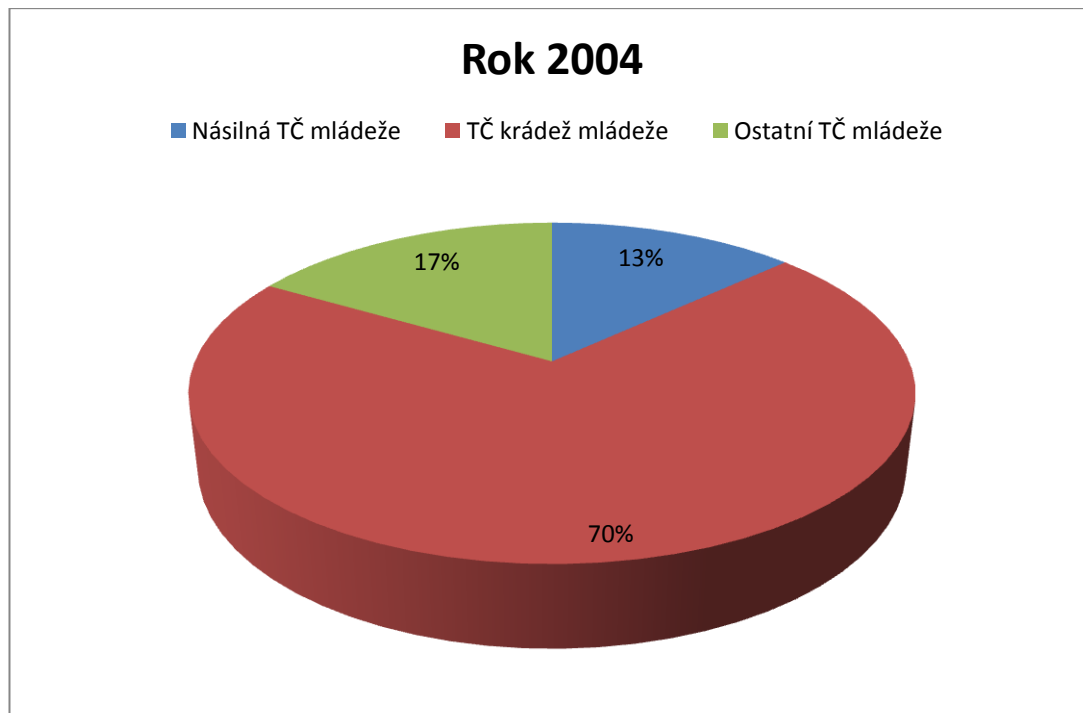
Graf č. 2 znázorňuje námi sledovanou trestnou činnost mládeže na okrese Semily v roce 2002. V tomto roce však trestný čin krádež zaujímá shodné procentuelní zastoupení jako násilná trestná činnost, a to 38 %. Ostatní trestná činnost tvoří 24 % z celkové trestné činnosti páchané mládeží. V tomto roce trestný čin krádež náš předpoklad nesplnil, neboť netvoří 50 – 70 % z celkového počtu trestných činů páchaných mládeží, naopak výrazně poklesl. 2. předpoklad tímto grafem nezjišťujeme, podrobnější analýza 2. předpokladu viz graf č. 11.

Graf č. 3 - trestná činnost mládeže vyjádřená v procentech za rok 2003

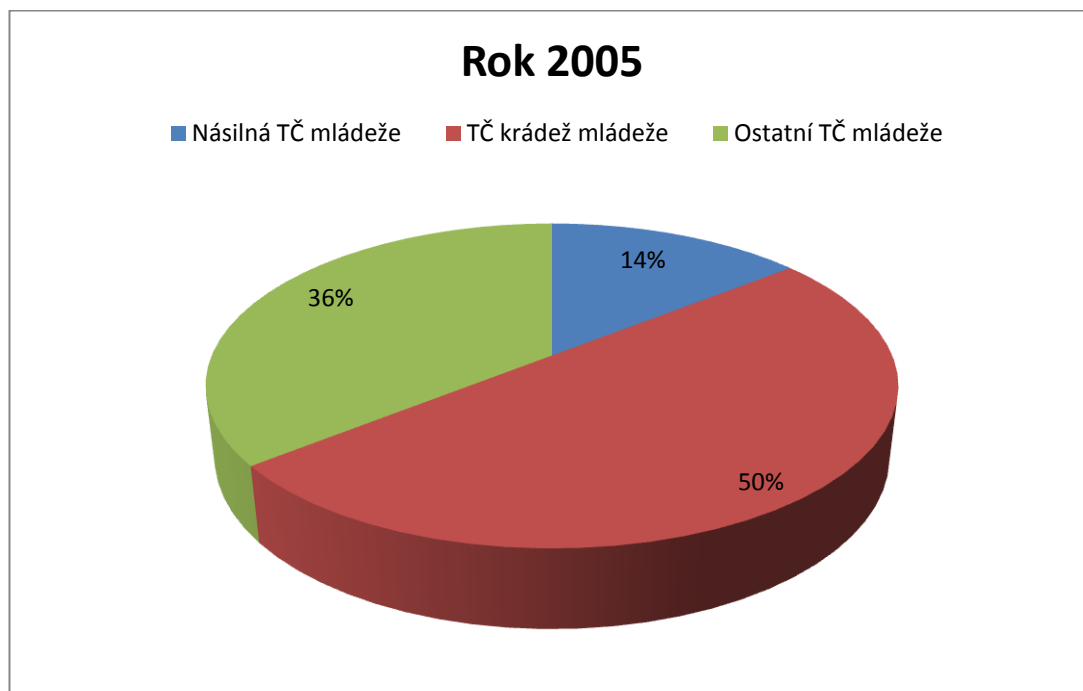
Graf č. 3 znázorňuje námi sledovanou trestnou činnost mládeže na okrese Semily v roce 2003. V roce 2003 trestný čin krádež zaujímá 54 % trestné činnosti a násilná trestná činnost zaujímá jen 6 %. Ostatní trestná činnost vzrostla na 40 % z celkového počtu spáchaných trestných činů. V tomto roce trestný čin krádež náš 1. předpoklad naplnil, neboť tvoří 50 – 70 % z celkového počtu trestných činů páchaných mládeží. 2. předpoklad tímto grafem nezjišťujeme, podrobnější analýza 2. předpokladu viz graf č. 11.

Graf č. 4 - trestná činnost mládeže vyjádřená v procentech za rok 2004

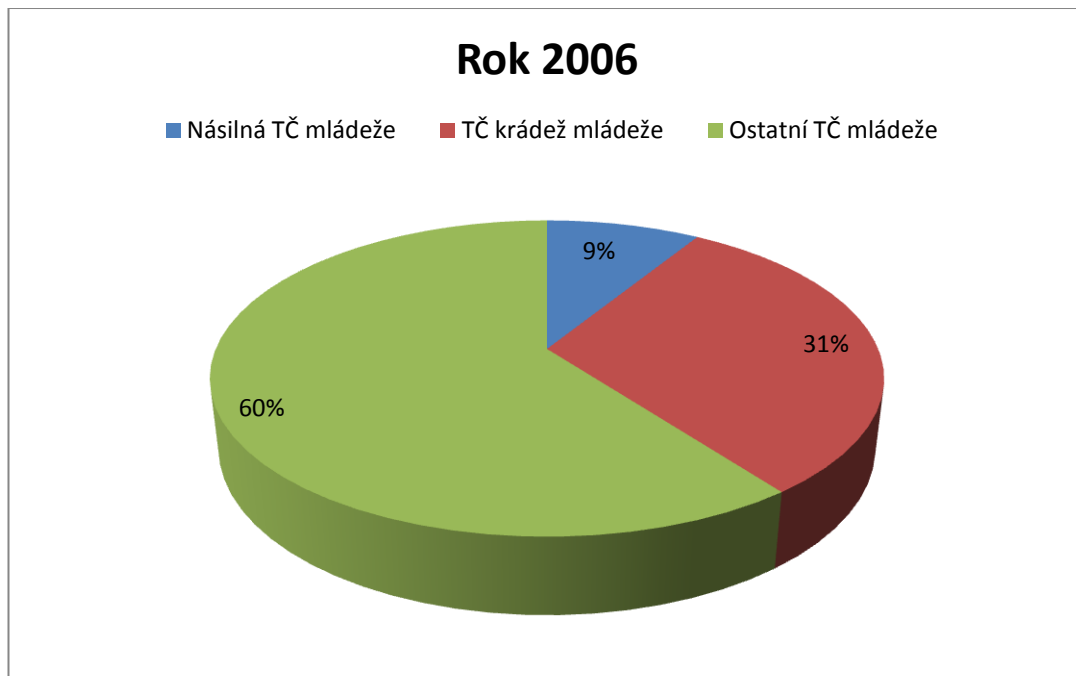
Graf č. 4 znázorňuje procentuelní zastoupení trestné činnosti mládeže na okrese Semily v roce 2004. V roce 2004 trestný čin krádež zaujímá 70 % trestné činnosti a násilná trestná činnost zaujímá jen 13 %. Ostatní trestná činnost oproti minulému roku klesla na 17 %. V tomto roce trestný čin krádež náš 1. předpoklad naplnil, neboť tvoří 50 – 70 % z celkového počtu trestných činů páchaných mládeží. 2. předpoklad tímto grafem nezjišťujeme, podrobnější analýza 2. předpokladu viz graf č. 11.

Graf č. 5 - trestná činnost mládeže vyjádřená v procentech za rok 2005

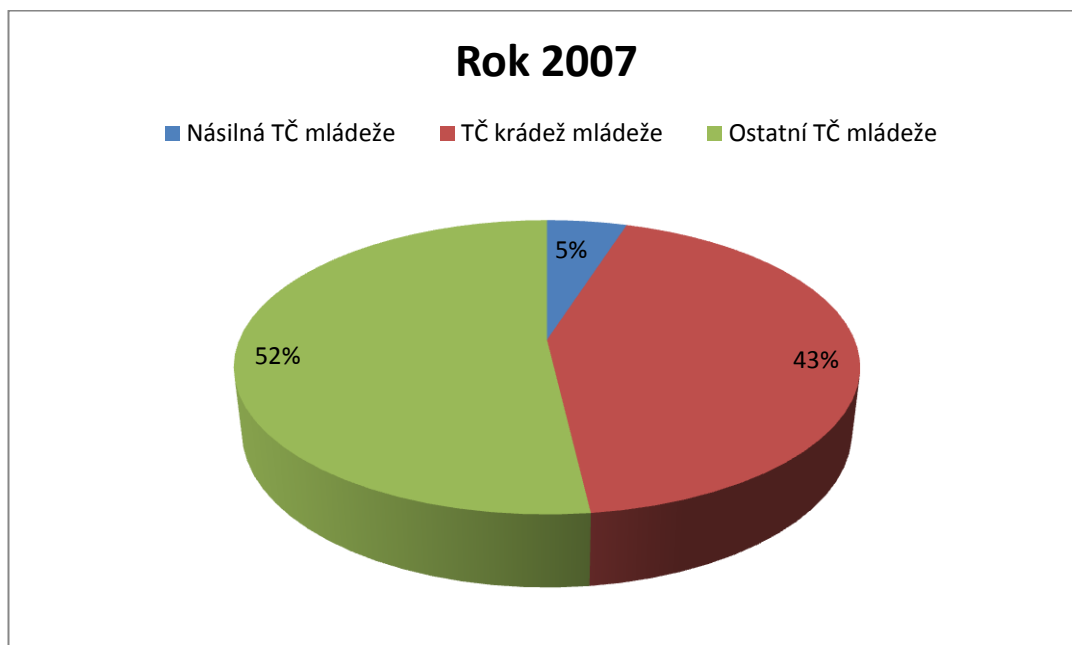
Graf č. 5 znázorňuje procentuelní zastoupení trestné činnosti mládeže na okrese Semily v roce 2005. V tomto roce trestný čin krádež zaujímá 50 % trestné činnosti a násilná trestná činnost zaujímá jen 14 %. Ostatní trestná činnost oproti minulému roku stoupla na 36 %. V tomto roce trestný čin krádež náš 1. předpoklad opět naplnil, neboť tvoří 50 – 70 % z celkového počtu trestných činů páchaných mládeží. 2. předpoklad tímto grafem nezjišťujeme, podrobnější analýza 2. předpokladu viz graf č. 11.

Graf č. 6 - trestná činnost mládeže vyjádřená v procentech za rok 2006

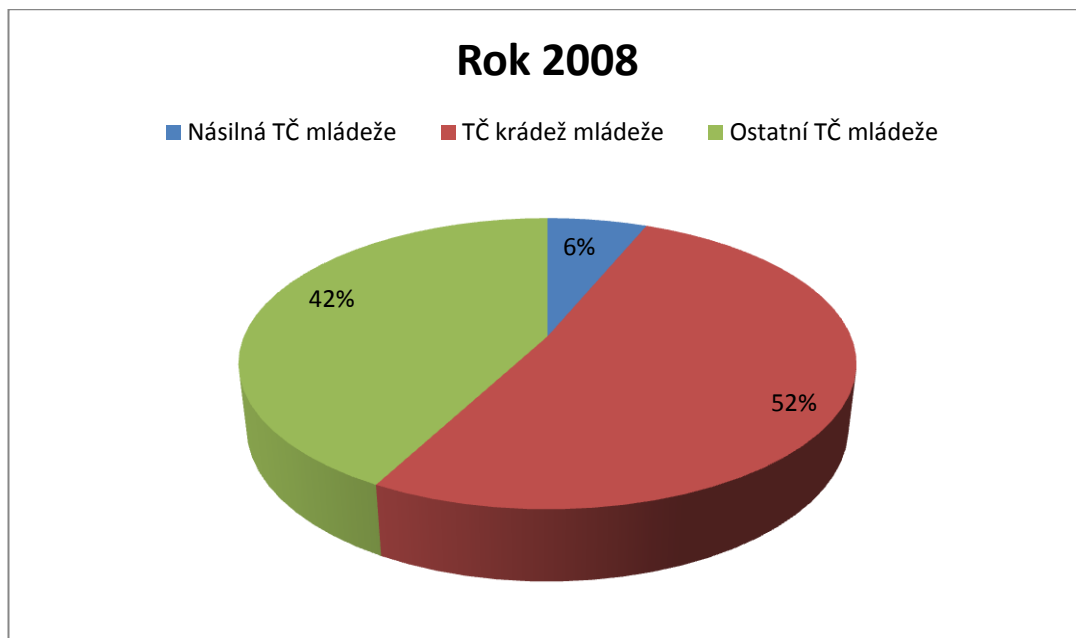
Graf č. 6 znázorňuje procentuelní zastoupení trestné činnosti mládeže na okrese Semily v roce 2006. V tomto roce trestný čin krádež zaujímá pouze 31 % trestné činnosti a násilná trestná činnost zaujímá jen 9 %. Ostatní trestná činnost však stoupla na 60 %. V tomto roce trestný čin krádež náš 1. předpoklad tedy nenaplnil, neboť netvoří 50 – 70 % z celkového počtu trestných činů páchaných mládeží. 2. předpoklad tímto grafem nezjišťujeme, podrobnější analýza 2. předpokladu viz graf č. 11.

Graf č. 7 - trestná činnost mládeže vyjádřená v procentech za rok 2007

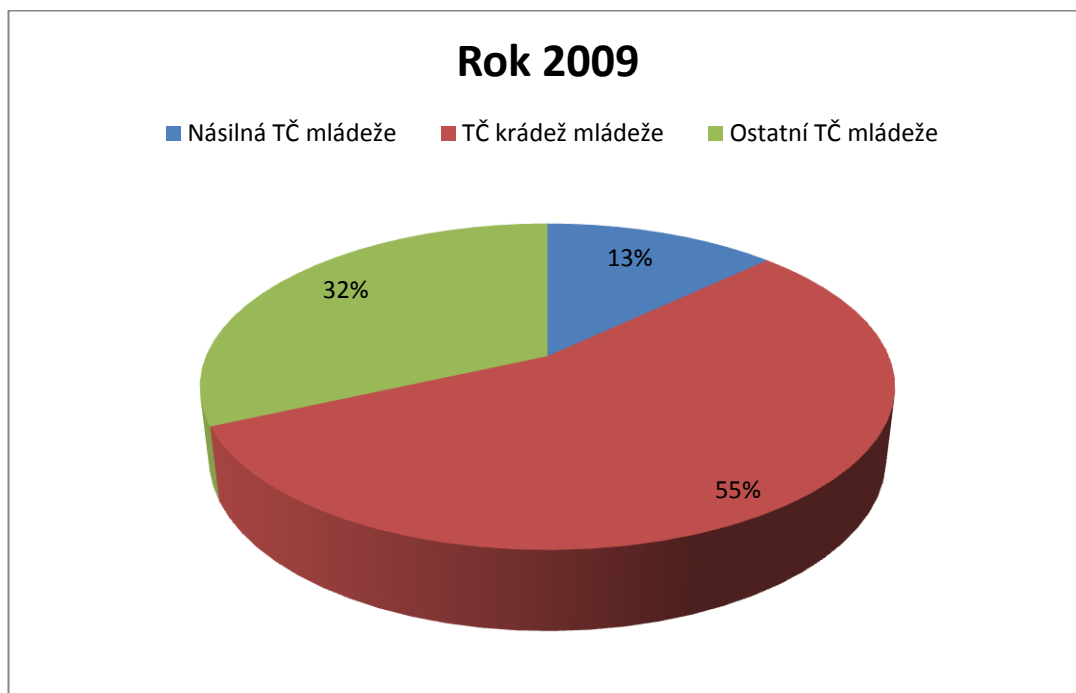
Graf č. 7 znázorňuje procentuelní zastoupení trestné činnosti mládeže na okrese Semily v roce 2007. V již zmiňovaném roce trestný čin krádež naplňuje 31 % trestné činnosti a násilná trestná činnost opět klesla, a to na 5 %. Ostatní trestná činnost je i nadále poměrně vysoká, zaujímá 52 % z celkového procentuelního vyjádření trestné činnosti páchané mládeží. V tomto roce trestný čin krádež náš 1. předpoklad opět nenaplnil, neboť netvoří 50 – 70 % z celkového počtu trestných činů páchaných mládeží. 2. předpoklad tímto grafem nezjišťujeme, podrobnější analýza 2. předpokladu viz graf č. 11.

Graf č. 8 - trestná činnost mládeže vyjádřená v procentech za rok 2008

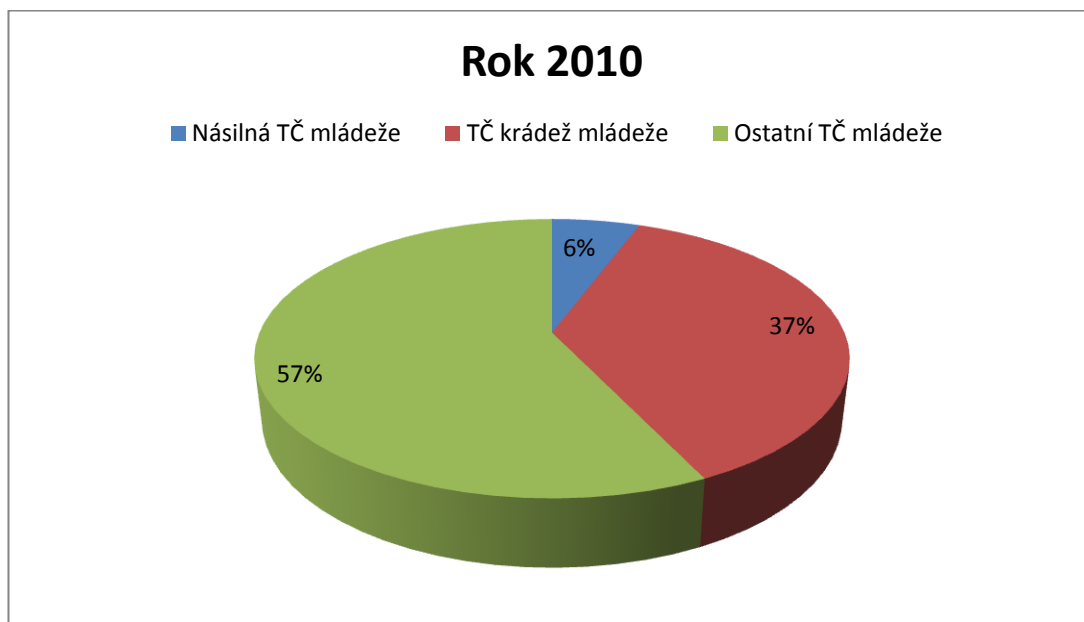
Graf č. 8 znázorňuje procentuelní zastoupení trestné činnosti mládeže na okrese Semily v roce 2008. V roce 2008 trestný čin krádež zaujímá 52 % trestné činnosti a násilná trestná činnost zaujímá 6 %, oproti loňskému roku tedy stoupla o 1 %. Ostatní trestná činnost je i nadále poměrně vysoká, zaujímá 42 % z celkového procentuelního vyjádření trestné činnosti páchané mládeží. V tomto roce trestný čin krádež náš 1. předpoklad naplnil, neboť tvoří 50 – 70 % z celkového počtu trestných činů páchaných mládeží. 2. předpoklad tímto grafem nezjišťujeme, podrobnější analýza 2. předpokladu viz graf č. 11.

Graf č. 9 - trestná činnost mládeže vyjádřená v procentech za rok 2009

Graf č. 9 znázorňuje procentuelní zastoupení trestné činnosti mládeže na okrese Semily v roce 2009. V tomto roce trestný čin krádež tvoří 55 % trestné činnosti a násilná trestná činnost vzrostla na 13 %. V tomto případě se jednalo 4x o trestný čin rvačky a 2x trestný čin vydírání, což výrazně navýšilo námi sledovaný trestný čin. Ostatní trestná činnost mírně klesla, a to na 32 % z celkového procentuelního vyjádření trestné činnosti páchané mládeží. V tomto roce trestný čin krádež náš 1. předpoklad znovu naplnil, neboť tvoří 50 – 70 % z celkového počtu trestných činů páchaných mládeží. 2. předpoklad tímto grafem nezjišťujeme.

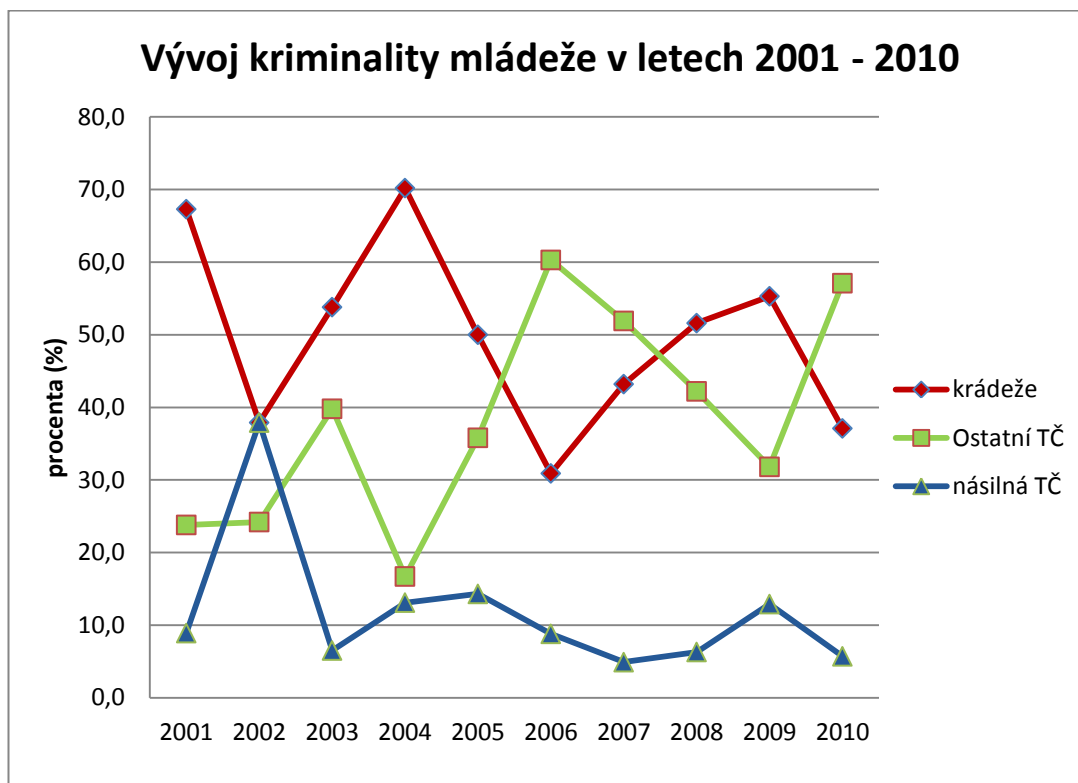
Graf č. 10 - trestná činnost mládeže vyjádřená v procentech za rok 2010

Graf č. 10 znázorňuje námi sledovanou trestnou činnost mládeže na okrese Semily v roce 2010. V roce 2010 trestný čin krádež klesl na 37 % a násilná trestná činnost opět klesla na 6 %. Ostatní trestná naopak stoupla, tentokrát na 57 % z celkového procentuelního vyjádření trestné činnosti páchané mládeží. Pro tento rok trestný čin krádež náš 1. předpoklad tedy nenaplnil, neboť netvoří 50 – 70 % z celkového počtu trestných činů páchaných mládeží. 2. předpoklad tímto grafem nezjišťujeme, podrobnější analýza 2. předpokladu viz graf č. 11.

Příčinou prudkého nárůstu ostatní trestní činnosti může být skutečnost, že k 1. 1. 2010 nabyl účinnost nový Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., který nahradil dosavadní Trestní zákon č. 140/1961 Sb. Trestní zákoník obsahuje nově trestné činy, na které dříve Trestní zákon nepamatoval.

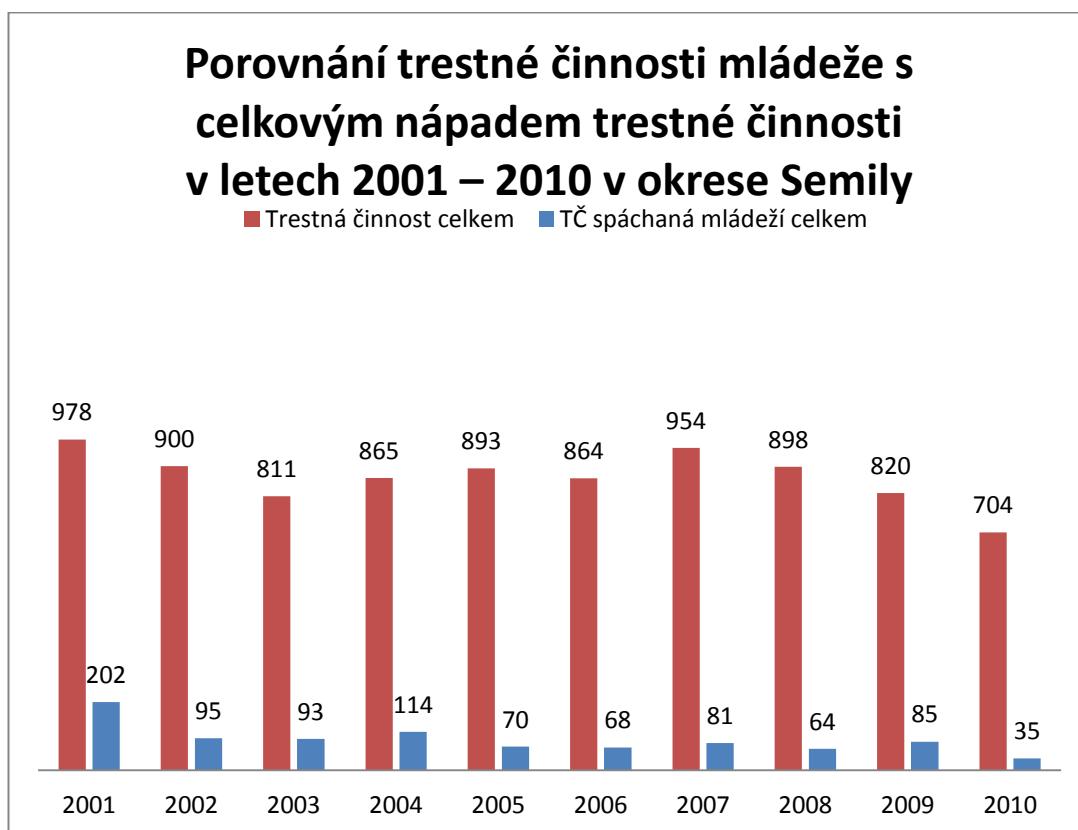
Graf č. 11 – vývoj kriminality mládeže v letech 2001 - 2010

Graf č. 11 znázorňuje vývoj 1. a 2. zkoumaného předpokladu, tedy trestného činu krádeže a násilné trestné činnosti páchané mládeží a dále je doplněn o ostatní trestnou činnost tak, abychom se přiblížili k celkové trestné činy páchané mládeží v daných letech a na daném místě. Z tohoto grafu je dobře patrné, zda-li jsme tímto průzkumem naplnili 2. předpoklad. Jak je vidno, tento zkoumaný předpoklad nebyl naplněn, neboť násilná trestná činnost má v uplynulých deseti letech spíše klesající tendenci, pouze rok 2002 je tomu výjimkou. Příčinou nárůstu trestné činnosti v tomto roce byl velmi vysoký počet trestného činu loupež, a to 30 činů. Za tento trestný čin byli pravomocně odsouzeni tři mladiství pachatelé.

Dále je zřejmé, že stoupá ostatní trestná činnost páchaná mládeží, ale jak jsme již zdůvodnili v grafu č. 10, příčinou může být platnost nového Trestního zákoníku a také skutečnost, kterou jsme vysvětlovali výše, a to sice, že ostatní trestná činnost se skládá v těchto policejních statistikách z velkého počtu trestných činů, které však nejsou naším předmětem zkoumání. Pro vysvětlení však můžeme uvést, že vzrůstají trestné činy v souvislosti s omamnými a psychotropními látkami, a to jak distribuce, tak páchání trestného činu pod vlivem těchto látek. Dále zaznamenáváme nárůst mravnostních trestných činů, které také nejsou zcela zahrnuty do našeho průzkumu.

Graf č. 12 – porovnání trestné činnosti mládeže s celkovým nápadem trestné činnosti v letech 2001 – 2010 v okrese Semily

Graf č. 12 znázorňuje podíl kriminality mládeže z celkového nápadu trestné činnosti. I přesto, že tato kritéria nejsou cílem průzkumu, můžeme z nich vyvodit závěr, že klesá nejen kriminalita páchaná mládeží, ale také celkový nápad trestné činnosti ve sledovaném místě. Musíme ovšem brát v potaz, že se jedná pouze o statistická data, která mohou být ovlivněna různými faktory. Jako hlavní faktor můžeme uvést počet obyvatel v okrese Semily, kdy za posledních několik let dochází k pozvolnému poklesu. Jedním z důvodů je nedostatek pracovních příležitostí, kdy dochází k opouštění od textilního a sklářského průmyslu, který byl pro danou lokalitu stěžejní.

16.7 Shrnutí výsledků praktické části

Jak je patrné z grafického a tabulkového zpracování průzkumu, trestná činnost spáchaná mládeží na okrese Semily v letech 2001 – 2010 klesá i přesto, že celorepublikově je trendem naopak růst kriminality mládeže. Ještě v roce 2001 byla celková kriminalita mládeže poměrně vysoká, avšak od roku 2002 má mírně klesající tendenci, kromě násilné trestné činnosti, která v tomto roce vykazovala nárůst. Jinak můžeme říci, že násilná trestná činnost klesla jak v počtu spáchaných skutků, tak také v procentuelním zastoupení z celkové násilné trestné činnosti sledované v daném období a místě. Trestný čin krádež poměrně kolísá, je zastoupen v rozmezí od 37,1 %, což je nejnižší hodnota, až po nejvyšší hodnotu 67,3 % z celkového počtu spáchaných trestných činů mládeží ve sledovaných letech a místě. K naplnění 1. předpokladu tedy došlo v letech 2001, 2003, 2004, 2005, 2008 a 2009. Naopak v letech 2002, 2006, 2007 a 2010 se náš 1. předpoklad nepotvrdil.

Při vyhodnocení grafu č. 12 docházíme k závěru, že náš 2. předpoklad nebyl naplněn, kromě roku 2002, kdy násilná trestná činnost prudce vzrostla. Příčinou byl již zmíněný nárůst trestného činu loupež, a to 30 činy.

Ze znárodněných grafů je zřejmé, že vzrůstající tendenci má ostatní trestná činnost páchaná mládeží, mezi kterou patří již zmíněné druhy trestné činnosti, které jsme uvedli v kapitole 14.5 Průběh průzkumu. Zjišťování důvodů růstu ostatní trestné činnosti páchané mládeží by bylo velmi obsáhlé a velmi by přesahovalo rozsah této práce. Co spadá do ostatních trestných činů jsme taktéž poskytli již výše, nicméně připomínáme, že během uplynulých deseti let vrůstají mravnostní trestné činy nebo také trestné činy, které nějakým způsobem mají spojitost s omamnými a psychotropními látkami.

Zajímavým zjištěním, které vyplývá z grafu č. 12 je skutečnost, že klesá nejen celková kriminalita páchaná mládeží ve sledovaných letech a na sledovaném

místě, ale také kriminalita zletilých pachatelů. Možné vysvětlení jsme taktéž poskytli pod grafem č. 12 a to sice, že celkový pokles nápadu trestné činnosti může být zapříčiněn demografickými faktory.

Vzhledem k poznatkům získaným v teoretické části práce můžeme říci, že kriminalita okresu Semily se poněkud vymyká obecným tvrzením, neboť kriminalita páchaná mládeží v uplynulých letech nevykazovala vzrůstající tendenci, ale spíše naopak. Dále trestný čin krádež ne vždy naplňoval náš 1. předpoklad a náš 2. předpoklad taktéž nebyl naplněn, neboť násilná trestná činnost páchaná mládeží taktéž nemá vzrůstající tendenci.

17 ZÁVĚR

Předmětem bakalářské práce bylo zamyslet se nad problematikou kriminality mládeže a to jak z teoretického hlediska, tak také z praktického hlediska pomocí průzkumu.

V teoretické části jsme se seznámili se základními pojmy tak, abychom s nimi mohli dále pracovat a abychom si ujasnili, co který pojem znamená pro naši práci. Objasnili jsme si nejčastější důvody vzniku delikventního chování u mládeže, jaké jsou nejčastější druhy páchané trestné činnosti mládeže a jaké mohou být uvaleny sankce vzhledem k věku mladistvého pachatele trestné činnosti.

Cílem praktické části bylo zjistit vývoj kriminality mládeže na okrese Semily v letech 2001 – 2010, kdy pomocí policejních statistik a dokumentů jsme vypracovali tabulku a grafy tak, abychom mohli zjistit námi stanovené dva předpoklady, a to sice že trestný čin krádež zaujímá 50 – 70 % z celkového počtu spáchaných trestných činů mládeží, a že násilné trestné činy mají vzrůstající tendenci. Vzhledem k vývoji průzkumu jsme ještě doplnili tyto

dva předpoklady a další dílčí průzkum a to sice, že celkový nápad trestné činnosti ve sledovaných letech a na sledovaném území, ale také trestné činy spáchané mládeží mají klesající tendenci. Celkově jsme tedy zjistili, že okres Semily poněkud vybočuje z celorepublikového trendu, neboť kriminalita páchaná mládeží má klesající tendenci, což je velmi pozitivní zjištění.

18 NÁVRH OPATŘENÍ

Vzhledem ke zjištění vyplývajícího z průzkumu, kdy kriminalita mládeže ve sledovaném období a místě má klesající tendenci, stanovíme opatření založená jak na teoretických poznatcích získaných z této práce, tak také na základě výsledků získaných z praktické části.

18.1 Prevence kriminality

Prevence kriminality je velmi důležitým prvkem, jak zabránit případnému nárůstu kriminality, můžeme ji ovšem chápat z několika úhlů pohledu. Níže si vysvětlíme, jak můžeme ovlivnit případné delikventní chování.

1. Správný vliv rodiny na vývoj dítěte

Rodina je bezesporu nejdůležitějším činitelem ovlivňující vývoj dítěte. Je proto velmi důležité, aby rodina představovala pro jedince soubor hodnot, na kterých je možné stavět pomyslný žebříček hodnot. Dítě se již od prenatálního věku učí nápodobou, proto je velmi důležité, aby byla rodina pro dítě tím správným příkladem. Rodičovská úloha je velmi náročná, složitá a obsáhlá a v současné době dochází k nárůstu špatně fungujících rodin. Typy nesprávně fungujících rodin jsme si blíže rozebrali v teoretické části práce.

2. Vhodná volba vrstevníků, nebo-li kamarádů, se kterými se jedinec stýká, nebo-li vhodný výběr party

Druhým velmi důležitým činitelem při tvorbě hodnot jedince je vliv vrstevníků nebo party. I přesto, že vrstevníky – myšleno školní třídu – si dítě nemůže zcela samo vybrat, správnou výchovou mohou rodiče ovlivnit výběr kamarádů. Výchova dítěte je nesmírně náročná, vyžaduje důslednost a její náročnost stoupá s věkem dítěte. Rodiče však mohou ovlivnit např. zájmovou činnost dítěte výběrem vhodných zájmových kroužků tak, aby dítě bylo řádně vytíženo, ne však přetíženo a nemělo tedy čas na „poflakování“ s dětmi, které by mohly mít na jedince špatný vliv.

3. Prevence ze strany města nebo místa, kde dítě žije, nebo kde navštěvuje školu

Dalším možným opatřením je osvětová činnost v rámci programů pro děti a mládež měst nebo obcí, kde dítě nejčastěji pobývá, a to formou besed nebo zřízením již zmíněných vhodných zájmových kroužků. Toto opatření je možné realizovat také na základních školách, ale především na středních školách vzhledem ke skutečnosti, že kriminálního jednání se častěji dopouštějí pozdní adolescenti. Jedná se o terciální prevenci, kdy cílem je předcházet páchání trestné činnosti.

19 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ANON, 1998. *Velká kniha citátů*. 1. vyd. Tempo.

BOURCET, Stéphane, GRAVILLONOVÁ, Isabelle, 2006. *Šikana ve škole, na ulici, doma – jak bránit své dítě*. 1. vyd. Praha: Albatros. ISBN 80-00-01552-8.

CIBULKA, Karel, CIBULKOVÁ, Veronika, 2005. *Trestní právo*. 1. vyd. Brno: Institut vzdělávání Sokrates. ISBN – 80-86572-21-8.

COLOROSOVÁ, Barbara, 2008. *Krizové situace v rodině*. 1. vyd. Praha: Ikar. ISBN 978-80-249-1027-7.

CONWAY, Helen, 2007. *Domácí násilí*. 1. vyd. Praha: Albatros. ISBN 978-80-00-01550-7.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol., 2002. *Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011. *Charakteristika okresu Semily*. [online] 1. 4. 2011 [vid. 20. 11. 2011] Dostupné z:
http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_sm

DUNOVSKÝ, Jiří, 1986. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum.

HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1168-3.

HOLCR, Květoň a kol., 2009. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges. ISBN 978-80-87212-23-3.

CHMELÍK, Jan, 1995. *Vyšetřování trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži v teorii i praxi I*. 1. vyd. Praha.

CHMELÍK, Jan, 1998. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. uprav. a rozš. vyd. Praha.

KIRBYOVÁ, Amanda, 2000. *Nešikovné dítě – dyspraxie a další poruchy motoriky*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178424-9.

KREBS, Vojtěch a kol, 2007. *Sociální politika*. 4. přep. a akt. vyd. Praha: Aspi. ISBN 978-80-7357-276-1.

MARHOUNOVÁ, Jana, 1996. *Dospívání*. 1. vyd. Praha: Empatie. ISBN 80-901618-7-1.

MARTÍNEK, Zdeněk, 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2310-5.

MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea, 2003. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-771-X.

PEŠATOVÁ, Ilona, 2006. *Vybrané kapitoly z etopedie*. 2. uprav. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 80-7372-087-6.

TRNKA, Vojtěch, 1974. *Děti a rozvody*. 1. vyd. Praha: Avicenum.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Vývojová psychologie pro obor penitenciární péče*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-307-1.

Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. [vid. 1. 11. 2011]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/legalis/document-view.seam?documentId=onrf6mrqgazv6mrrhawto&conversationId=2713520#selected-node>

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. [vid. 1. 11. 2011]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/legalis/document-view.seam?type=html&documentId=onrf6mrqga4v6nbq&conversationId=2713333#selected-node>